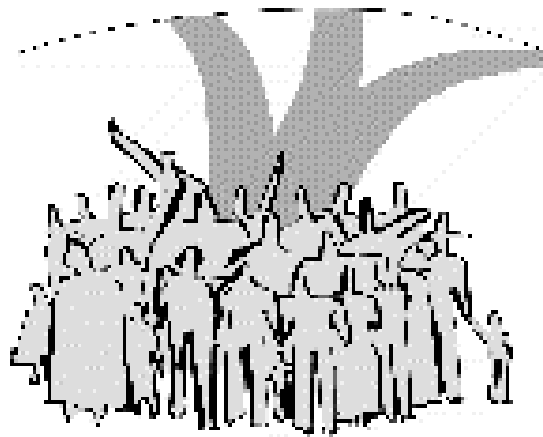

Lunds universitet
Socialhögskolan
SOL 061
Vårterminen 2001

Barnuppfostran och kulturell pluralism
-om att vara förälder i Ingemansland

Författare: Monica Andersson

Handledare: Lars Harrysson

Abstract

The purpose for this composition was to discover the issues faced by parents who are bringing up children, having two very different cultures in which their children are being raised. The impact of having inherit traits that are part of the subconscious process of educating children can not be overlooked. Difference in values within cultures impacts how parents raise children.

When two cultures meet they often collide, and clash. Children often meet the Western culture with much more acceptance than their parents. The survey shows that when the children will not learn the language of parents. Parents have lost aspects of parenthood as a result. It also shows that girls and boys have different sets of rules. Girls carry the responsibilities for traditions and family life, being more controlled than boys.

Two different approaches or models have been discussed in the process of the survey. The Western model of concentrating on an Individualist approach has been contrasted to the Muslim model of focusing on the group-oriented way of raising their children.

Interviewing parents of Muslim background has provided substance from which many insights can be drawn, and acted as a support to the research already made for this composition.

Innehållsförteckning	1
Författarens förord	4
1. INLEDNING	5
1.1 Syfte och frågeställningar	6
1.1.1 Tidigare forskning och teoretisk bas	7
1.2 Metod	8
1.2.1 Intervjumetod	9
1.2.2 Urval och intervjupersonerna	9
1.2.3 Etiska övervägande och förförståelse	9
1.2.4 Avgränsningar	10
1.2.5 Validitet	10
1.2.6 Disposition	12
2. KULTURBEGREPPETS BENÄMNING	13
2.1 Vad är kultur?	13
2.1.1 Kulturmöte på makronivå	15
2.1.2 Kulturmöte på mesonivå	15
2.1.3 Kulturmöten på micronivå	16
2.2 Kulturdrag hos svenskar	18
2.3 Kulturell överföring genom föräldrarnas uppfostran	18
3. SOCIALA NORMER OCH VÄRDERINGAR I OLIKA KULTURER	20
3.1 Värderingar	20
3.1.1 Klassifikation av värden	21
4. FAMILJ OCH ROLLFÖRDELNING	22
4.1 Könsroller och rolluppfattning	23
4.2 Ålder och familjeroller	24
4.3 Kulturkollision och förändrade roller	25
4.3.1 Förlorad föräldraroll	25
4.3.2 Exempel på förlorad identitet och kulturkollisioner för barnet	26
4.4 Familjeliv enligt islam	27
4.4.1 Mannen/pojken och kvinnan/flickan i muslimsk kultur	28
5. UPPFOSTRINGSIDEOLOGIER	29
5.1 Barnuppfostran och FN:s barnkonvention	30
5.2 Barnuppfostran ur ett historiskt perspektiv	31
5.2.1 Råd för uppfostrare på 1700- och 1800-talet	31
5.2.2 Uppfostringsideologier på 1900-talet	32
5.2.3 Religiös uppfostran i Sverige	33
5.3 Politik och barnuppfostran	34
5.3.1 Skolan och barnuppfostran	35
5.3.2 Intervjupersonernas syn på uppfostran i den svenska skolan och förskolan	37

5.4 Barnaga och fostran	38
5.4.1 Historiskt perspektiv på aga	39
5.4.2 Barnaga och FN.s Barnkonvention	39
6. BARNUPPFOSTRINGSMÖNSTER	40
6.1 Individualistiskt och grupporienterat barnuppfostringsmönster	41
6.2 Barnuppfostringsmönster bland muslimska familjer	42
6.2.1 Muslimskt barnuppfostringsmönster för flickor respektive pojkar	44
6.3 Barnuppfostringsmönster bland svenska familjer	45
6.3.1 Intervjupersonernas uppfattning om svenskt uppfostringsmönster	46
6.4 Om att vara förälder i ett nytt land	46
7. SAMMANFATTNING	47
8. DAGENS BARN ÄR MORGONDAGENS VUXNA	49
8.1.1 Etnocentrisk barnuppfostran	49
8.1.2 Religion och barnuppfostran	50
8.1.3 Fördomar	51
8.1.4 Olika förutsättningar	51
8.1.5 Reflexioner över svenskt barnuppfostringsmönster	52
8.2 Hur ska man dåfostra barn?	53
8.2.1 Interkulturell kommunikation och hjälp i föräldrarollen	54
Dikt av Kalil Gabral ur ”Ingen äger mig”	56
Källförteckning	57
Bilaga 1;	59

Författarens förord

Svårare än den svåraste tentamen eller svårare än det svåraste högskoleprovet är det att fostra barn. Men det är däremot lättare att fostra andras barn än sina egna - tror man, speciellt innan man själv blivit förälder. Ibland vill man förverkliga något som man själv inte uppnådde genom sin avkomma eller forma sitt barn till världens mest fullkomliga samhällsmedborgare. När jag valde ämne till denna C-uppsats har det varit utifrån tankar jag haft om föräldrarskapet. Det har nyligen förekommit en rättegång där familjemedlemmar anklagas för att ha dödat tonårsflickan i familjen därför att hon levde för "svenskt". Man kallar det för "hedersmord" och det är för många helt obegripligt. Men den stora frågan för mig är; Hur tänker föräldrarna? Hur kan man anse sig ha gjort rätt och att det var för flickans och familjens bästa? Jag har också valt detta ämne av en annan orsak och det är för att jag en dag i min framtida yrkesroll ska möta invandrarfamiljer och då vill ha kunskap om deras kulturella och religiösa syn på barnuppfostran och familjeroller. Det har förekommit att socialtjänstens personal i sin okunskap gjort mer skada än nytta och splittrat familjer med annorlunda familjestrukturer än vad vi har i Sverige. Det brukar heta att man ska ta seden dit man kommer - men är vi i Sverige världsbäst på att fostra barn?

Jag vill tacka alla mina informanter som ställt upp för intervju, samt studiecirkelledaren Christiane på Backafalls Familjecenter, liksom min rutinerade handledare Lars Harrysson för goda råd och vägledning genom skrivandet. Ett litet tack riktar jag också till min familj och Pia som orkat korrekturläsa uppsatsen och är fantastisk på positiv kritik.

Monica Andersson

Lund 2001

1. INLEDNING

Att vara förälder i ett nytt land med annorlunda värderingar, vanor och kultur än vad man i generationer varit van vid, gör föräldraskapet och barnuppfostran ännu svårare. I barn-uppfostran ser man tydligt verkligt bärande kulturella värderingars betydelse. Här kan man iaktta vad föräldrar, skola och samhälle anser vara viktigt att föra vidare till nästa generation. När invandrabarn hamnar i den svenska skolan utsätts de för en kulturell påverkan som gör att de snabbt fjärras från sin egen kultur. Barnens större kontaktnät gör att de oftast påverkas mycket mer intensivt än vad deras föräldrar gör. De nya värderingarna barnen på detta sätt skaffar sig stämmer inte alltid överens med föräldrarnas. Följden kan bli att klyftan mellan barn och förälder blir oerhört stor. Det har naturligtvis betydelse hur mycket den tidigare kulturen spelat roll och hur stor skillnad det är mellan kulturen och de normer föräldrarna bär med sig in i det nya landet.

I alla folkgruppers kulturmönster har en barnuppfostran utvecklats som är anpassad just till denna grups behov och önskemål. Barnuppfostran har djupa rötter i ett folks historia och speglar dess attityder och värderingar. Även de stora världsreligionerna har påverkat barnuppfostran, men också synen på våra medmänniskor. Likaså har landets politiker velat ha ett finger med i spelet om hur föräldrarna ska fostra sina barn till vad deras ideologi tycker är goda samhällsmedborgare. Skolan, dagis och andra institutioner har som syfte att fostra de svenska barnen enligt riksdag och regerings rekommendabla läroplan. Och det är en uppfostran som passar svensk kultur och dess normer och värderingar, inte alltid invandrabarnens. Vårt eget sätt att fostra barn känns som det enda naturliga och riktiga sättet. Ser vi någon annan göra "annorlunda" så reagerar vi och snabbt får fördomar vatten på sin kvarn.

Det som skiljer sig i exempelvis västerländsk och muslimsk kultur är rollfördelningen inom familjen. I den traditionella muslimska familjen har kvinnan och dottern i familjen inte samma rättigheter som de manliga medlemmarna. Rollfördelningen förändras ofta i en familj som kommer till ett nytt land. Barnen integreras oftast snabbare än föräldrarna i det nya samhället vilket kan leda till en ny familjestruktur. Oväntade konflikter och situationer inom familjen kan bli resultatet och det blir svårt att skilja på om det är en generationskonflikt eller om konflikter har sin grund i kulturkollisionen.

Att ha kunskap om andra kulturer och dess sociala normer och värderingar kan göra det lättare att förstå en invandrarfamiljs sätt att fostra sina barn och hur de exempelvis handskas med familjeangelägenheter. Laukkanen & Östnäs (1986) menar att det finns risk att socialarbetare i okunskap skapar splittring och förändrar hierarkin i en kanske redan sargad familj. Min arbetshypotes har varit att det är ännu svårare att fostra barn när man lever i en ny kultur med en annan kultur i bagaget, än vad det är annars. Därför har jag i denna undersökningen intervjuat invandrarföräldrar, som har bott i Sverige mellan två och elva år, och fått del av deras subjektiva upplevelser och erfarenheter i ämnet. De kulturer som är aktuella i uppsatsen är den västerländska och den muslimska. Jag förutsätter inte att de flesta invandrarfamiljer har problem med barnuppfostran i det för dem nya landet, utan att jag är övertygad om att även svenska föräldrar kan lära sig något av andra kulturens tillvägagångssätt att fostra barn.

1.1 Syfte och frågeställningar

Undersökningens syfte är att söka efter en helhetsförståelse för hur det är att vara förälder i ett nytt land. Som socialarbetare är det viktigt att ha kunskap om olika kulturer, dess normer och värderingar som kan inverka på invandrarföräldrarnas ”annorlunda” sätt att fostra sina barn. Kulturkollisionen bidrar till att det är extra svårt att vara förälder i ett nytt land. Social-, kulturell- och religiös tillhörighet påverkar alltid barnuppfostran och uppsatsen behandlar några områden som kan påverka föräldrarnas fostran.

För att detta syfte skall uppnås krävs följande frågeställningar;

- Vad är kultur och hur påverkar det individen, familjen och samhället?
- Finns det normer och värderingar som är specifika för sin kultur och därmed påverkar föräldrarnas sätt att fostra sina barn?
- Hur ser rollfördelning och rollförväntan inom familjen ut i de olika kulturena?
- Hur påverkar kulturens religion familjemönster och barnuppfostran?
- Vilka uppfostringsideologier har funnits under åren?
- Finns det generella uppfostringsmönster och hur ser dessa ut i så fall?

- Tycker invandrarföräldrarna att det blivit svårare att fostra barn sedan de kom till en ny kultur och ett nytt land?
- Vad tycker invandrarföräldrar om ”svensk” barnuppfostran och finns det något som är specifikt med ”svensk” barnuppfostran?

1.1.1 Tidigare forskning och teoretisk bas

Som teoretisk bas har jag dels valt läraren, pedagogen och forskaren Lars Lundberg, vilken har sedan 1970-talet studerat bl.a. andra kulturer, invandrabarns socialisering och interkulturell kommunikation. Lundberg val av avhandlingsämne (1991) byggde på erfarenheter från att hans studenter före utbildningen inte insåg att värderingar och attityder i många viktiga frågor, t.ex. syn på barnuppfostran kunde skilja sig såpass mycket å mellan olika språkgrupper. ”Även mellan svenska och finska studerande framkom avgörande skillnader i synen på vad som utmärker ”bra barnuppfostran”(s. 3). Obetydliga kulturella missförstånd kan ibland leda till ganska allvarliga incidenter och det intressanta är att parterna ofta inte förstår att det rör sig om kulturella missförstånd. Lundberg menar vidare att ”...kulturella beteenden och värderingar till stor del förmedlas genom socialisering och uppfostran...”(s.8). Dessa teorier stämmer helt överens med min arbetshypotes och utgör en bas för uppsatsämnet.

Uppsatsens sekundärdatasamling bygger även på tidigare forskning utifrån intervjuer med invandrarföräldrar gjorda vid Sociologiska institutionen på Göteborgs universitet med stöd av Samhällsvetenskapliga Forskningsrådet. Det avsnitt som behandlar familjeliv och islam är baserat på intervjuer med ca femtio muslimer, ungefär lika många män som kvinnor, bosatta i Sverige. Intervjuerna är sammanställda av fil. dr i religionshistoria Jan Samuelsson, som också undervisar i islamologi vid högskolan i Örebro, till en handbok i islamisk samlevnadskunskap ”Kärlek och familjeliv enligt islam”. Författarnas avsikt med denna bok är att ge en vetenskapligt underbyggd bild av islam, oavsett om denna bild på något sätt kan provocera anhängare eller motståndare till islam.

Psykoanalytikern Alice Miller behandlar i sin bok ”I begynnelsen var uppfostran”(1980), processer som påverkar barn under de första levnadsåren och som ger en oundviklig återverkan på hela samhället. Hon väcker oss till ett allmänt medvetande om den tidiga barndomens lidande och resultat

av vissa uppfostringsmetoder som varit giltiga under det senaste århundradet. Alice Millers bok utgör ingen teoretisk bas för min uppsats eftersom jag inte strävat efter eller haft avsikt att ha med något psykoanalytiskt perspektiv på uppsatsämnet, men hon har däremot givit uppsatsen en teoretisk bas på vad barnuppfostran kan vara.

Det antropologiska kulturbegreppet är grovt förenklat. Inom antropologin förstås kulturerna som självständiga, väl avgränsade system mellan det föreligger nästan vattentäta skott. Därför blir kulturerna uppdelade i svensk och muslimsk kultur. Men kulturskillnader i barnuppfostran kan urskiljas, förklaras och beskrivas och det är det jag är ute efter. Termer som mångkulturellt samhälle och kulturkollision bygger också på antagandet att kulturer går att räkna liksom att människor tillhör antingen den ena eller andra kulturen (Lundberg, 1991). Övrig källkritik sker fortlöpande i texten.

1.2 Metod

Att intervjua människor från en annan kultur om deras subjektiva upplevelser av kultur, barnuppfostran och föräldrarskap är förenat med vissa problem. Alvesson & Sköldberg (1994) säger att; "Forskarsamhällets socialisation är hård. Forskaren är ju dessutom som samhällsmedlem begränsad av sin kulturella kontext. Kulturell etnocentricitet är svårfrånkomlig. Självreflektion och kritisk medvetenhet är inte lätt att uppnå" (s.208). De flesta föräldrarna är nöjda med sin uppfostran och man tror sig göra ett bra arbete annars försvarar man sig och sitt sätt att fostra sina barn. Dessutom hade mina informanter mer eller mindre svårt att uttrycka sig eftersom det fanns svagheter i svenska språket. Att använda tolk var ändå inte aktuellt. Alvesson & Sköldberg (1994) talar om "Konceptuell relativism" som utgår från det faktum att olika grupper och kulturer ordnar sina erfarenheter med hjälp av olika begrepp och att vissa begrepp varierar hos individen/informanten med hänsyn till kontexten. Det går inte fullt ut att översätta olika föreställningar från ett språk till ett annat, hävdar en variant av relativismen. Alvesson & Sköldberg refererar sedan till Hacking (1982) som menar att det inte är själva översättningen som vållar problem, utan snarare de olika sätt att resonera vilka skiljer olika traditioner åt och kan göra en gemensam förståelse besvärlig.

Kännetecknade för kvalitativa metoder är att forskaren försöker se och förstå verkligheten med den undersökta gruppens ögon. Giddens (1976) i Eyrumlu (1998) talar om dubbel hermeneutik då det gäller att förstå hur andra förstår sig själva. När man undersöker andra kulturer måste man ha inifrån-känedom av de intervjuade personernas kulturella symbolsystem för att kunna tolka deras attityder och beteende liksom dolda meningar. Det är viktigt att forskaren inte påför sina egna föreställningar och värderingar på informanten, av den anledningen har intervjuerna fått karaktären av öppna flexibla samtal.

1.2.1 Intervjumetod

Intervjuundersökningen är deskriptiv och av explorativt slag, med utgångspunkt utifrån kvalitativa intervjuer. Dessa beskriver subjektiva upplevelser hos intervjupersonerna om vad barnuppfostran är i den gamla respektive i den nya kulturen. Två veckor innan jag kom till intervjuplatsen fick samtliga föräldrar i Sfi- (Svenska för invandrare) studiecirkeln dvs. nio stycken, fylla i en enkät med frågor (Bilaga 1). Intervjuformuläret eller enkäten var dels strukturerat med kryssfrågor men innehöll också frågor för möjliga ostrukturerade svarsalternativ. Två kvinnor hade tagit hem enkäten för och diskutera svaren med maken. Avsikten med dessa frågor i enkäten var att förbereda föräldrarna på mitt besök och ämne.

Vid mitt senare besök i gruppen anmälde sex föräldrar sig självmant för vidare samtalsintervju. Vid detta intervjutillfälle samtalade vi om enkätfrågorna och föräldern motiverade och utvecklade svaren och jag kunde komma med följdfrågor. Samtliga intervjuer gjordes i enskilt rum under ca. 30 minuter.

För att undersökningen skulle bli så explicit som möjligt, så har samtalsintervjuerna spelats in på band. Transkribering av samtliga inspelade intervjuer är gjorda av de uppgifter och citat som var relevant till frågeställningen, syftet med uppsatsen och det som kunde speglas i och jämföras med primärdatan. Jag förändrade dock föräldrarnas språkförbistringarna dvs. felaktiga meningsbyggnader m.m. och skrev om till rätt svenska.

Resultaten från intervjuerna har förankrats och analyserats fortlöpande i texten. För att få svar på vissa frågeställningar och för att uppsatsens syfte ska uppnås, finns även resultat-sammanfattningar presenterade och speglade mot primärdatan under anvisade avsnitt och rubriker.

1.2.2 Urval och intervjupersonerna

Under socionomutbildningens praktiktermin 5 gjorde jag studiebesök på och kom i kontakt med Backafalls Familjecenter i det invandratäta bostadsområdet Fagerängen i Trelleborg. Familjecentret har Öppethusverksamhet och aktiviteter för alla åldrar. Sedan några månader tillbaka har man haft en frivillig Sfi- (Svenska för invandrare) studiecirkel, alltså ingen ordinarie Sfi-undervisning. Backafalls Sfi-grupp syftar till att på bostadsområdet nå de personer som antingen är långtidssjukskrivna eller föräldrarlediga etc. och inte annars får svenskundervisning.

Intervjupersonerna är föräldrar, män och kvinnor, mellan 25 och 57 år, vilka bott i Sverige mellan 2 och 11 år. Sammantaget var det nio personer som svarade på enkätundersökningen och sex av dessa som deltog i samtalsintervjuerna. De tre som enbart svarade på enkäten hade bott i Sverige sedan två år. Intervjupersonerna hade barn mellan 8 månader och 25 år. Den som hade flest barn hade nio och den yngsta av dem hade ett barn och skulle snart ha ett till.

1.2.3 Etiska övervägande och förförståelse

De etiska övervägande och dilemman jag hade var att jag som ”svensk blivande socionom och myndighetsperson” kunde uppfattas lägga mig i privata familjeangelägenheter. Inför enkätundersökningen och intervjuerna talade jag med studiecirkelledaren om att jag ville försöka undvika att informanterna skulle uppfatta mig som sådan. Det var således viktigt vem hon presenterade mig som. När jag mötte mina informanter poängterade jag att jag var studerande, precis dom de, och var svensk förälder som också tyckte det var svårt att fostra barn.

Forskaren är aldrig tabuall rasa. Så min förförståelse men också min arbetshypotes har varit att det är ännu svårare att vara förälder i nytt land, än vad det är att vara infödd förälder och fostra sina barn, vilket inte är hela sanningen, för det är inte mätbart. Varje barn föds med sin egen mentalitet och syskon fostras inte exakt lika. Barn fostras också utifrån föräldrarnas sociala och mentala kapacitet och förutsättningar, oavsett vilken kultur de kommer ifrån.

Att möta den muslimska kulturen öga mot öga och med de fördomar som svenska samhället satt upp emot den har stött på hinder. På senare tid har vi genom massmedia fått höra om "hedersmorden" på kvinnor som levtt på ett för den kulturen ett opassande sätt, medan männen hedrats för vad de gjort. Det har varit svårt att skilja på verklighets- och värdeomdömen i vissa hänseenden. Thurén (1991) för en diskussion om värderingar och värdeomdömen; "Värderingar bygger på känslor, på moral, på skönhetsupplevelser, medan omdömen om verkligheten bygger på iakttagelser av verkligheten och på analys av dessa iakttagelser" (s 36). Samtidigt är värderingar den energi, det bränsle som driver alla människor, även uppsatsskrivaren. Det ända viktiga är att man inte låter värderingarna påverka resultatet, understryker Thurén.

1.2.4 Avgränsningar

Jag har valt att bortse från om det spelar roll hur länge familjen bott i det nya landet, och till vilken grad familjemedlemmarna integrerats eller assimilerats i det nya samhället, samt om huruvida det med åren blivit lättare eller ej att fostra sina barn i den nya landet. En annan begränsning i undersökningen är att jag inte tagit hänsyn till social status och klasstillhörighetens betydelse för barnuppfostran. Jag är medveten om att dessa faktorer också spelar en avgörande roll. Det jag lagt tyngdpunkterna på i undersökningen och vid intervjuerna är föräldrarnas subjektiva upplevelse om uppfostran av sina barn sedan de kommit till ett nytt land, hur deras kulturella bakgrund påverkar dem och vad de tycker om svenskars sätt att fostra sina barn.

1.2.5 Validitet

Innan jag började med uppsatsen var jag medveten om att "invandrare" inte är en homogen grupp. Likaså medveten om att jag inte skulle kunna dra slutsatser om huruvida föräldraskapet förändrats eller ej i det nya landet eftersom intervjupersonerna bara var sex och representerade fyra länder, Kosovo, Bosnien, Montenegro, Libanon. (Utöver de sex intervjupersonerna svarade ytterligare tre föräldrar på enkäten vilka kom från Kurdistan och Kosovo). Man vill som förälder alltid framställa sig som god och duktig. Och jag var införstådd med att informanten sällan berättar om svagheter man har i sitt föräldraskap. Samtliga hade islam som religion men utövade den och var den trogen olika mycket. Jag ämnade inte dra några individuella slutsatser om i vilken grad kulturen eller den religiösa

tillhörigheten påverkar eller inte påverkar föräldrarnas barnuppfostran. Min uppsats berör i huvudsak områden som kan påverka, och gör det omedvetet eller medvetet, föräldrarnas fostran av sina barn.

1.2.6 Disposition

Uppsatsen består av sju delar. Den första delen innehåller begreppsförklaringar runt begreppen kultur, värderingar och normer, vilket syftar till att öka kunskap, förståelse och tolkning av den enskilda föräldrarnas "annorlunda" barnuppfostran. De kulturmöten som uppstår när man flyttar till ett nytt land, är möten på olika nivåer som berör och påverkar individen på olika sätt är ofta oförutsägbara. Inte så sällan blir kulturmötena kulturkollisioner. Jag kallar dem ändå kulturmötena och presenterar dem som tre nivåer, makro, meso och micro. I andra delen av framställningen presenterar jag en klassifikation av olika värden, som är mer eller mindre viktiga i vår och ens kultur. Tredje delen tar upp rollfördelning inom familjen och eventuella förändringar som sker inom denna när man flyttar till nytt land. Uppfostringsideologier och idéer om hur barn ska fostras har varit många under åren, det handlar fjärde delen om. Femte avsnittet behandlar barnaga som del av fostran. Sjätte delen diskuterar uppfostringsmönster som medvetet eller omedvetet blivit påverkat av kulturell tillhörighet och av samhällets och religionens förväntningar. Därefter kommer sammanfattning och avslutningsvis en slutdiskussion.

2. Kulturbegreppets benämning

En definition av begreppet kultur ökar förståelsen av socialiseringsprocessen och olika uppfostringsmönster. Kulturella beteenden och värderingar förmedlas till stor del genom socialisering och barnuppfostran. Det heter att vi i Sverige idag lever i ett mångkulturellt samhälle eller i ett pluralistiskt samhälle. Men vad och hur mycket känner vi egentligen till om andra kulturena, som vi tycker är ”annorlunda” eller tom. skrämmande och hotfulla? Svensken tar gärna efter andra exotiska länders matkultur, musikkultur, arkitektonisk kultur etc. men ser avvaktande på andra kulturens värdesystem och beteenden. I denna uppsats har innehållet i kulturen en betydande roll och jag ska under nästa stycke inleda med att behandla det vida begreppet kultur.

2.1 Vad är kultur?

Få samhällsvetenskapliga begrepp kan sägas vara så svåra att sätta fingret på som kultur. Det är ett brett begrepp och används inom olika samhällsformer som t.ex. inom konst, i historia, mat och om folkgruppers olika beteenden. Ordet kultur härstammar från det latinska ordet ”cultura” och har betydelser som förädling, bildning eller andlig odling. Per Lundberg (1991) har ur flera perspektiv behandlat begreppet kultur och menar att en etnolog skulle definiera kultur som de regler, värden och symboler som man kan urskilja i en folkgrupp. Men även som former av mental ordning som finns inpräglade i människors medvetande och blir till stor del för individen självklarheter. Vidare menar Lundberg att kulturbegreppet ur ett etnologiskt forskarperspektiv skulle beskrivas som något där man försöker urskilja de tankemönster som medlemmarna i samhället bekänner sig till i sin vardagstillvaro. I dagligt tal har oftast begreppet kultur främst två innebörder, antingen som en paraplyterm för konst och det konstnärliga, eller som en antropolog skulle beskriva det, som en övergripande term för organisation av mänskligt liv och meningssystem. Kultur framställs av människan och överförs via den äldre generationen.

Lundberg (1991) visar på andra forskare som Frykman & Löfgren (1979) vilka ger en beskrivning av kulturbegreppet som en växelverkan mellan individens kulturella perspektiv och samhällsreproduktion och framställer det som följer:

Själva ordet kultur använder vi som en beskrivande term för de kunskaper och värderingar som delas av en grupp människor, men dessa kollektiva medvetandeformer

kan inte studeras eller förklaras lösryckta från sitt sociala sammanhang: Kulturen är en spegling av den rådande samhällsstrukturen, men inte en död, mekanisk avspegling. Kultur är något som används för att systematisera, förklara och legitimerar den värld som omger individen. Därigenom återverkar den ständigt på samhällsstrukturen. Man kan även formulera sambandet så att kulturen är ett medium - det filter - genom vilket människan skapar sin verklighetsbild. (s 13)

Nilsson & Lund (1992) har på uppdrag av Riksförbundet Hem och Skola sammanställt en handbok om hur det är att vara förälder i ett nytt land. Där beskrivs och förklaras begreppet kultur som något som har sin egen historia, sin religion, sina speciella traditioner och umgängesformer. De erfarenheter, kunskaper och värderingar som människor återskapar och förändrar kan sägas vara ett lands kultur i vid bemärkelse. Den gemensamma kulturen spelar en stor roll i umgänget människor emellan. Genom vår kultur lär vi oss betrakta världen på ett visst sätt. Vi tolkar omvärlden utifrån vår kulturella bakgrund, ofta på ett omedvetet och oreflekterat sätt. Inte nog med det så förändras ett lands kultur hela tiden och påverkas av andra kulturer, menar författarna.

Östnäs & Laukkanen (1986) i "Invandrarlandet Sverige - det nya folkhemmet?" ger ytterligare aspekter på begreppet kultur och hur integrerat det är i var och en;

Kultur avser de mönster och föreställningar, kunskaper, normer och värderingar som människor bär upp i sitt dagliga liv och som de delar gemensamt, medvetet eller omedvetet, inom samhället eller en del av samhället...Människor lever i sin kultur som fisken i vattnet! De ser inte vattnet! Kulturen innehåller således även det omedvetna hos människan (s.29).

Efter denna definition på det vitt omfattande begreppet kultur, ska fortsättningsvis denna del av uppsatsen diskutera kulturpåverkan eller som jag kallar det kulturmöten på olika nivåer, nämligen på makro-, meso- respektive micronivå. Med makronivå menas kulturpåverkan på samhällsnivå med mesonivå menas hur familjen och gruppen kan påverkas av kulturen och slutligen på micronivå dvs. påverkan av kulturen på den enskilde individen. Det finns inga tydliga gränsdragningar mellan dessa nivåer och dess inverkan på varandra, men för att få en struktur och en övergripande bild över kulturpåverkan, ansåg jag det lämpligt att dela upp det på dessa tre nivåer.

2.1.1 Kulturmöte påmakronivå

I sitt eget hemland upplever man sig sällan tillhöra någon speciell kultur, men som invandrare upptäcker man att det i nästan varje livssituation finns skillnader mellan den egna kulturen och det nya landets kultur. Naturligtvis är det beroende på hur olika och hur långt kulturerna står ifrån varandra. En typisk kategorisering känns igen som "vi" och "dem". Varje land har kulturella system innehållande; regler och värderingar, ibland t.o.m. så att säga oskrivna regler, likaså sin specifika samhällsstruktur kring ekonomiska och politiska system, lagstiftning, sociala rättigheter och skyldigheter skiftar, samt statsreligion och utbildningssystem (Lundberg, 1991). En invandrarförälder kan ha svårt att förstå att svensk lagstiftning enligt LVU ger staten rätt att ta dennes barn ifrån honom eller henne eller att det finns lag som står över föräldrarnas rättigheter att fostra och till bestämmande över sina egna barn (SOS-rapport 1998:18).

Kommersiella krafter och media har en benägenhet att starkt påverkar unga och generations- och kulturella klyftor blir tydliga inom dessa områden. Sammantaget leder detta till en mängd oklarheter och kollisioner som är oförutsägbara, likaså till ett stort antal svåra medvetna eller omedvetna val (Lundberg, 1991). En del fenomen kommer man medvetet att välja att ta till sig från det nya landets kultur och en del kommer man omedvetet att ta till sig, samtidigt som man medvetet och omedvetet kommer att behålla vissa fenomen från sin gamla kultur.

2.1.2 Kulturmöte påmesonivå

Man bär med sig sin kulturs sätt att värdera sociala relationer. Kulturen har sin egen familjeuppfattning, vem som har auktoriteten i familjen eller gruppen, syn på vad som är jämlikhet och former för sociala kontakter. Vuxna har inte alltid samma möjlighet att anpassa sig till det nya landet som deras barn. De bär oftare kvar föreställningar och traditioner om hur livet ska gestaltas utifrån sitt modersland och detta kanske inte alls överensstämmer med det nya landets. Arbetsmarknaden kan ha hållit dörren stängd och det nya språket är ett hinder. Tvingas man inte använda det nya språket blir det lätt att man talar sitt modersmål i hemmet. Barnen anpassar sig ofta mycket snabbare till det nya samhället än de vuxna. Går det på dagis eller i skolan är det en bidragande orsak. Föräldrarna kan tycka det är bra att barnen anpassar sig snabbare i det nya annorlunda samhället än vad de själva gör, men det innebär också påfrestningar som många inte räknat med. Om barnet

upplever att andra sociala grupper och livsmönster värderas högre än föräldrarnas, hämmas barnets vilja att efterlikna sina föräldrar. Traditioner, seder och bruk som varit naturliga i föräldrarnas kultur ser barnen inte är viktiga i det nya landet. Svensk skola tar ofta för givet att muslimska barn ska vara med att fira högtider som jul och påsk eller att äta fläskkött på matbetspisningen. Dessa barn och ungdomar kan hamna i en svår bemästrad situation, där de inte känner sig hemma varken i föräldrarnas traditionella kultur eller i det nya landets kultur (Lundberg, 1991).

2.1.3 Kulturmöten på micronivå

Kultur är ett resultat av unika individers bidrag till något gemensamt och vi både präglar vår kultur och präglas utav den. De flesta människor är omedvetna om hur kulturbakgrund, speciellt den egna kulturen, påverkar en individs värdesystem, icke verbala beteende och kognitiva förhållningssätt. Kultur är något som är mycket dynamiskt, påverkbart och samtidigt en viktig beståndsdel för människans känsla av kontinuitet i tillvaron. Den bidrar också till att etablera mönster att hantera mänskliga livssituationer. Ens kultur kan sägas fungera som "färgade glasögon". Men övertygelser som internaliserats sedan barndomen kan tvingas omprövas i kulturmötet till ny uppfattning om exempelvis vad livets mening är. Det gäller också icke verbala regler för hur man ska hälsa på varandra, vara klädd och andra beteendemönster som tillhör kulturens sociala regler. Beroende på hur individen bemöts i den nya kulturen kan attitydförändringar gentemot samhälle och andra människor inträffa (Heyman 1990).

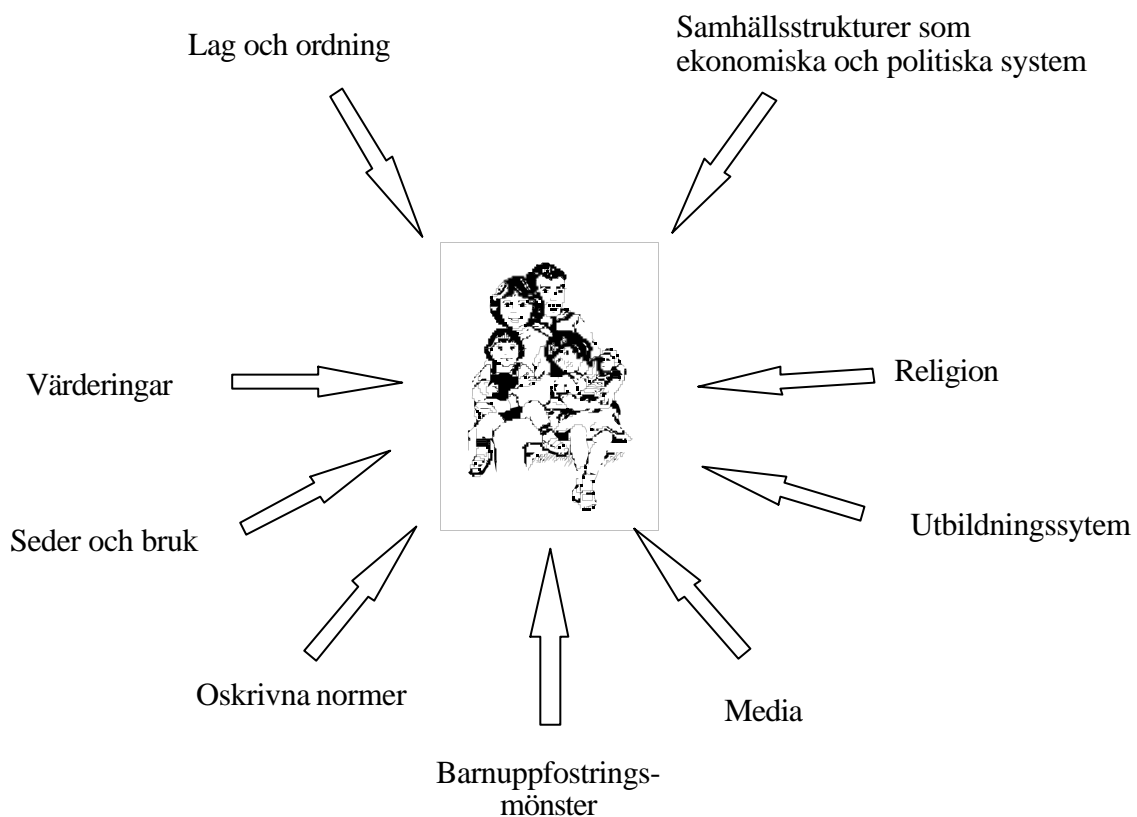
I samhällen där individens roll kan benämnas som "ömsesidigt beroende" formas en människas liv och beteende mycket starkt av olika grupptillhörigheter. I kulturer med stark inriktning mot kollektivism är många roller och beroendeförhållande givna från början. Rolluppfattning och rollförväntningarna kan skilja stort mellan kulturer. I kulturer med stark inriktning mot individualism gäller det mer att erövra roller. Individens lojalitet mot gruppen eller familjen man tillhör är där mycket svagare (Lundberg 1991). Senare i uppsatsen behandlar jag just individualistisk respektive grupporienterad barnuppfostran samt rolluppfattning inom familjen i olika kulturer.

Som sammanfattning har jag framställt en schematisk bild (Figur 1) som ger oss överblick av den dynamiska påverkan kulturen har på familjen. Det är en komplex påverkan innehållande många nivåer

och dimensioner. Kulturmöten är komplicerade och eventuella omprövningar av tidigare värderingar och normer tar tid och skakar om individens inre.

Figur 1:

Kulturmöten för familjen:

Alla kulturer bär på fördomar om andra kulturer och ibland upptäcker man inte sin kulturs innehåll och betydelse förrän man kommer utomlands. Av den anledningen har jag valt att kort under nästa rubrik diskutera vad forskning och undersökningar visar vara typiskt svenskt.

2.2 Kulturdrag hos svenskar

De författare och forskare som behandlat svensk kultur är ofta överens om att svenskar har liten benägenhet att visa känslor, särskilt i offentlig miljö. Man behåller sitt lugn i större utsträckning än vad de gör i exempelvis sydeuropeisk kultur. Svensken anses också vara konfliktundvikande och det beteendet hör troligen ihop med tendensen att inte vilja visa för starka känslor. ”Skilda förhållningssätt inför starka känslouttryck mellan svenskar och icke-svenskar kan vara en viktig orsak till konflikter och interkulturella svårigheter” (Lundberg, 1991, s 150). Dessa kulturella skillnader i känslouttryck gör att svenskar ibland betraktar invandrare som bråkmakare och besvärliga att ha och göra med eftersom deras uttryckssätt många gånger är hetare. Lundberg hänvisar till Daun (1989) som har uppmärksammat att blyghet bland svenskar förekommer i större utsträckning än i många andra länder. I Sverige uppfattas blyghet som något positivt medan det i många andra länder uppfattas som något negativt. Andra egenskaper som ibland brukar nämnas typiska för svenskar är lågmäldhet, allvarsamhet, långsamhet och rädsla för sociala situationer. Ordspråket ”tala är silver och tiga är guld” eller ”maten tystar mun” speglar svensk mentalitet och är främmande för andra kulturer. I t.ex. Frankrike ”tar man ordet” från någon medan man i Sverige ”ger ordet” till någon. Ett annat svenskt kulturdrag är att vi oftare tackar vid vardagliga situationer. Många anser det vara självklart att tacka för maten, medan det förekommer i ytterst få andra länder. Som invandrare kan man uppfatta det förolämpande att tacka för något som för dem är självklart och därmed indirekt förringar övriga inslag i den sociala gemenskapen (ibid).

Detta var några enstaka kulturdrag som vi i svensk kultur vidarebefordrar till våra barn genom barnuppfostran. Härfter ska jag kort beskriva hur det medvetet eller omedvetet överförs till nästa generation.

2.3 Kulturell överföring genom föräldrarnas uppfostran

Psykolog Pia Risholm-Mothander beskriver i en SIDA-rapport hur olika kulturer formar oss människor. Citatet är återgivet i Östnäs & Laukkanen (1986).

Omedelbart efter födelsen börjar barnet att formas av kontakten med den eller dem som vårdar det. I de flesta fall, i de flesta kulturer är modern huvudsakligen ansvarig för den första intensiva kontakten med barnet. Tillsammans måste de finna en beteendemodell som tar hänsyn till bådars individuella behov och karaktär, men som också är acceptabel i den kultur vari de lever. Modern är redan en produkt av denna kultur, hon talar språket och är identifierad som mor och som kvinna i det kulturmönster hon tillhör. I sin samverkan med barnet överför hon

sina önsknin­gar, förhoppningar och värderingar. Alla föräldrar önskar att deras barn ska växa upp till ”lyckade” människor som har möjlighet att finna sig till rätta i samhället och göra sin insats....Den kulturella påverkan på barnets utveckling sker alltså långt tidigare och på ett betydligt djupare plan än vad vi tidigare föreställt oss. (s 32)

Risholm-Mothander menar bl.a. här att det kulturmönster föräldern eller föräldrarna tillhör sätter spår redan vid spädbarnstiden. I förlängningen bidrar det till en för den kulturen anpassad barnuppfostran.

Sammanfattningsvis har det här avsnittet belyst kulturens dynamiska påverkan på individen, familjen och samhället. I nästa avsnitt vill jag lägga ytterligare en byggsten till vad som kan påverka barnuppfostran. Det är kulturens syn på vad som är värdefullt för samhället och individen och vilka sociala normer och värderingar som barnet genom uppfostran i allmänhet socialiseras till i de olika kulturena.

3. Sociala normer och värderingar i olika kulturer

Sociala normer är regler om hur man som individ ska förhålla sig till andra individer och med dessa förmåga en god relation. Socialisation är inlärandet hos den växande individen av samhällets normer. Socialisationen kan ske via föräldrar, andra vuxna, skola etc. Värderingar kan vara mer privata medan samhällets normer är mer allmänna. Men vilka är de sociala normerna som ett barn behöver lära sig för att bli en god samhällsmedborgare? Och vilka värderingar är viktiga att förmedla till nästa generation? Ska värderingar från föräldrarnas kultur förmedlas eller värderingar som samhället förväntar sig av individen? För att ge en generell grund för vilka värden som är viktiga i sin kultur, kommer jag senare i detta avsnitt presentera delar av en amerikansk undersökning, en klassifikation av värden, som kan vara en mer eller mindre medveten utgångspunkt för hur föräldrar formar sina barn.

3.1 Värderingar

Värderingarna och attityder styr eller leder till normer eller vad man ibland kallar oskrivna regler. Lundberg (1991) talar om och ger exempel på erfarenheter som att lärarkandidater under utbildningen inte insåg att värderingar och attityder i viktiga frågor som exempelvis syn på barnuppfostran, kunde skilja sig såpass mycket mellan olika språkgrupper och kulturer och därmed skapa kulturkrockar av ren okunskap. Psykologen Bengt Börjesson belyser det ur en annan synvinkel och menar att: "Det är inte värderingarna i sig själv, som fritt svävande överförs från generation till generation utan fastmer själva förutsättningarna för olika värderingar"(Andersson,

1977, s 39). Missnöjda och otrygga föräldrar skapar missnöjda och otrygga barn. Egoistiska och osolidariska föräldrar skapar egoistiska och osolidariska barn, menar Börjesson.

3.1.1 Klassifikation av värden

Människor i kulturen värderar ting och företeelser olika. Var och en är etnocentrisk dvs. vi uppfattar våra egna värden som de bästa, de framstår som självklara för oss. Lundberg (1991) visar på en systematisering av värden från Sistram & Cognell undersökning (1976) och som jag har omarbetat i figur 2. Författarna påpekar att det givetvis finns mycket stora variationer inom dessa grupper, men att det ändå går att klassificera de olika kulturgrupperna. De viktigaste värderingarna bildar sedan tillsammans med övertygelser, förväntningar och vanor den enskilda människans värdesystem. Den befintliga undersökningen delade in världens kulturer i fem olika, afrikanska kulturer, svart amerikansk kultur, österländska kulturer, västerländska kulturer och muslimska kulturer. Jag har valt att presentera de två sistnämnda. Klassificeringen förklarar vad individen anser vara av förstahands-, andrahands-, tredjehands-betydelse samt kategorin - utan större betydelse.

V = västerländska kulturer M = muslimska kulturer

Värden	Av första betydelse	Av andra betydelse	Av tredje betydelse	Utan större betydelse
Individualitet	V			M
Moderskap		VM		
Social rangordning	VM			
Manlighet	VM			
Kvinnans jämlikhet	V			M
Religion	VM			
Fredlighet			V	M
Blygsamhet		M		V
Effektivitet	V		M	
Aggressivitet	V	M		
Punktlighet	V		M	
Att vara bäst	V			M
Kollektivt ansvar	M			V
Pengar	V	M		
Tacksamhet/lojalitet		M	V	
Respekt för yngre	V	M		
Respekt för äldre	M			V

Utbildning	V	M		
Uppriktighet	V	M		

Sammanfattningsvis kan man se (figur 2) inom vilka områden kulturerna värdemässigt står varandra nära och vilka områden man värderar mer olika. Störst skillnader är det på västerländska respektive muslimska värderingar vad beträffar individualitet, kvinnans jämlikhet, att vara bäst, kollektivt ansvar och respekt för äldre personer. Något mer lika är man i synsätt om blygsamhet, effektivitet och punktlighet. I muslimsk och västerländsk kultur ser man lika på värden som vikten av religion och social rangordning samt moderskap.

De värderingar jag ovan nämnt är allmänna inom respektive kultur. Inom familjen förs värderingar och normer över till individen. Därutöver är det upp till varje individ att, med mer eller mindre frihet, pröva och ta ställning till värden under livets gång. Nästa avsnitt kommer att behandla rollfördelningen och rollförväntan inom familjen. Familjen är oftare ett starkare fundament och av större betydelse i andra kulturer än i den svenska.

4. Familj och rollfördelning

Familjen är den centrala enheten i de flesta kulturerna. I Norden är den individualistiska familjeuppfattningen dominerande. Där talar man om kärnfamiljen som består av föräldrar och barn. I t.ex. sydeuropeiska-, arabiska- eller muslimska kulturer omfattar familjen hela släkten. Man har här större skyldigheter och rättigheter mot den utvidgade familjen. Familjefadern och de äldre har oftare auktoriteten i den utvidgade familjen (Lundberg, 1991). M. Kamali är fil dr i sociologi och kom till Sverige 1987 från Iran. Han reagerar mot att ordet ”familj” inte nämns en enda gång i Socialtjänstlagen och det därmed inte framgår att individen tillhör en gemenskap. Trots att var femte svensk har invandrabakgrund är detta ”typiskt svenskt” och inte positivt för familjen, menar Kamali (SoS-rapport 1998:18).

Lundberg (1991) visar på andra forskare som Triandis (1972) vilken menar att rolluppfattningar är relativt homogena inom en kultur, även om viss variation förekommer beroende på personlighet, utbildning och social status. Skillnaderna mellan kulturerna är däremot stora. Vi ska observera att Triandis forskning är trettio år gammal, och vissa åsikter om och förändringar i rolluppfattning har skett, i alla fall inom västvärlden, sedan dess.

Flickor och pojkar fostras olika utifrån kulturens normer och värderingar men blir också klämda i sin utveckling mellan kulturerna då de flyttat till ett nytt land. De ska ta hänsyn till två värdesystem och regler, lojalitet till föräldrarna och det nya de möter i sin del av samhället, exempelvis i skolan.

Rollfördelning och rollförväntan ser också olika ut. Äldsta syskonet eller den förstfödde, har ett större ansvar än de övriga barnen i familjen. Det är inte ovanligt att kvinnorna erövrar nya roller inom familjen sedan de börjat förvärvsarbete i det nya samhället och sett på den svenska kvinnans frihet och sociala status. Det kan därmed bli männen som blir de största förlorarna i den nya kulturen.

Under följande rubrik diskuterar jag rolluppfattning närmre.

4.1 Könroller och rolluppfattning

Detta avsnitt tar upp kön och dess rollförväntningar samt vilken eller vilka personer som förväntas ha auktoriteten i familjen inom kulturgrupperna. Därutöver finns det inom samhällen skillnader i uppfattningen om hur relationerna mellan könen bör vara. Studerar vi verkliga relationer överväger manlig dominans i alla samhällen även om vår officiella måsättning i Sverige är jämlikhet mellan könen. Men internationell är jämlikhet mellan könen en värdering som inte är lika accepterad som i våra nordiska länder. Många av de muslimska kvinnorna som är intervjuade av Samuelsson & Brattlund (1996) har tolkat det västerländska jämlikhetsbegreppet som att det i första hand handlar om att man och kvinna ska utföra samma saker. Man uppfattar begreppet jämlikhet så att kvinnan ska ha ett arbete utanför hemmet och att mannen och kvinnan ska dela på hushållsarbetet. Stora kulturella skillnader i synen på relationerna mellan män och kvinnor leder till kommunikativa svårigheter vid interkulturella kontakter. Kulturkollisionen kan bli mycket kännbar för parterna. För många blir de fria umgängesformerna mellan könen i Sverige en stor svårighet som understryks och förvärras av det faktum att invandrarkvinnor kanske för första gången kan gå ut i förvärvslivet, tjäna pengar, få en glimt av den svenska kvinnorollen och själva få ett alldeles nytt värde. Samtidigt upplever många av dem hur den gamla hustru- och mammorollen, som gav dem en självklar auktoritet över barn och hus, förändras.

Det kan upplevas kränkande för en man från vissa kulturer att en kvinnlig socialsekreterare kommer och lägger sig i och vill bestämma över "hans" familj. Kränkningen kan leda till ovilja att samarbeta

eller till irritationer. Männerna blir ofta de största förlorarna eftersom man haft sin kulturs patriarkala roll och auktoritet där man fört familjens talan utåt och påfrestningarna på hela familjen blir konsekvensen. Om allas roller förändras inom familjen må ingen bra och påfrestningarna blir omätbara (Heyman, 1990).

Samtliga familjer jag mötte i intervjuerna sa att modern hade ansvar för att barnens uppfostran. Det betyder inte att fadern inte fostrade dem när han var hemma, utan att modern fick stå för "tjatet". En förälder berättade att i hennes hemland sa man att "mamman är en skola". Fadern kunde ändå ha en mycket auktoritär roll och en kvinna beskriver ungefär så här; "De lyssnar "direkt" på vad pappan säger.. de frågar pappa... varför det är så och så... pappa går ut hela tiden... han har många kompisar... om jag alltid stanna här vet jag inte så mycket" För mödrarna är barnuppfostran deras "yrkesliv".

4.2 Ålder och familjeroller

Inom vissa kulturer kan 12 år anses tillräckligt för att få gifta sig medan 20 år anses vara lämpligt i en annan. Som föräldrar kan vi uppleva tonårstiden som en svår omställning. För den unge medför frigörelsen och anpassningen till vuxenvärlden ett ökat ansvarstagande vilket rymmer en mängd situationer där konflikter uppstår. I andra kulturer kan övergången mellan barndomen och de vuxnas värld ske ganska odramatiskt. Ungdomstiden kan där vara ett helt okänt begrepp och övergången från att vara barn till att bli vuxen känns då gå väldigt snabbt och smärtfritt. I svensk kultur har ungdomstiden förlängts bl a genom att ungdomarna befinner sig i skolan under utbildning i många år (Nilsson&Lund, 1992).

Synen på äldre människor varierar starkt mellan kulturena, det kunde vi se i klassifikationen av värden. Det visas oftare större vördnad och respekt gentemot äldre personer i andra kulturer än i Sverige. I andra kulturer diskuterar de yngre människor gärna först med sina föräldrar eller äldre släktingar innan viktiga beslut tas (Lundberg, 1991).

4.3 Kulturkollision och förändrade roller

Min arbetshypotes har varit att det är ännu svårare att vara förälder i ett nytt land än om man bott här sedan generationer, och speciellt om den nya kulturen skiljer sig mycket från hemlandets. Övåntade kulturkollisioner intråffar inom familjen, som inte skulle intråffat om man bara hade en kultur att forma sitt liv efter. Den nya kulturen kan skapa situationerna som bidrar till djupa konflikter mellan generationerna i familjen. Det blir svårt att dra en gråns mellan en vanlig generationskonflikt och en kulturkonflikt då familjemedlemmarna anammat den nya kulturen olika mycket. Barnet har ett assimilationstryck från dagis och skola samt att de oftast lär sig språket fortare ån vad deras föråldrar gör. Och om föråldrarna inte haft möjlighet att få arbeten ute i det svenska samhället och själva fåt egna erfarenheter och intryck från den nya kulturen, blir konflikten ett faktum.

4.3.1 Förlorad föråldraroll

En flyktingflicka berättar i SoS-rapporten (1998:18, s 8); ”Mina föråldrar förlorade sin föråldraroll när de kom hit för att det var vi barn som lärde oss språket fortast och kunde mest om allt. Det är inte lätt att vara barn och ta hand om de vuxna”. Hon berättar vidare att när hon var i skolan på dagarna, var hon orolig för hur föråldrarna skulle klara sig på egen hand. Ingen i familjen hade egentligen förstått att den nödvändiga föråldrarollen hade föråldrats sedan de kom till Sverige, berättar hon.

Något som var uppenbart i mina intervjuer var att när föråldrarnas självkånsla var svag, p g a. fysiskt eller psykisk sjukdom eller när föråldern kunde det svenska språket dåligt, var föråldrarskapet mycket reducerat. Barnet eller ungdomen blir förålder till sina föråldrar. Flera av intervjupersonerna berättade att de hade svårt att kommunicera med sina barn och tonåringar, därför att dessa inte velat gå i hemspråksundervisning och ville inte ha med sina föråldrars gamla kultur att göra, samt att föråldrarna inte kunde uttrycka sig på det svenska språket. En förålder sa; ”Barnen förstå mig inte, speciellt 4-åringen”. Fanns det syskon talade dessa svenska med varandra så att föråldrarna inte alltid förstod vad de sa till varandra. En förålder gav ytterligare ett exempel på kommunikationsvårigheter. Man hade fåt ett brev eller meddelande på svenska och föråldern förstod inte alla ord och frågade sitt barn vad det betydde. Den unge kunde inte översätta det till förålderns språk och därmed inte förklara innebörden i brevet. En annan förålder som bott i Sverige i nio år berättar mycket stolt och

glad att hon nyligen för första gången gjort ett sjukhusbesök utan att ha dottern med sig som tolk och stöd.

4.3.2 Exempel på förlorad identitet och kulturkollisioner för barnet

Som jag tidigare nämnt kan kulturkollisionen också bli en konflikt inom familjen och mellan generationerna. Det kan leda till att barnet, som integrerats mer i den nya kulturen, känner sig tvingad att ta avstånd från sina föräldrars och sin ursprungliga kultur, för att bättre klara av det nya samhällets krav. Invandrarpojke Jalava situation beskrivs så här:

I deras ansikten (föräldrarnas) ser han sitt föraktade förflutna. I sin falskhet får han inte respektera dem, hans förklädning kräver att han skyr och tar avstånd från dem. Han är inte deras son längre, han har tvingats över till "de andra", kuvats av en annan kultur och andras föreställningar. I skolan får han inte lära sig något om sina rötter, bara om "deras"...Men ibland försöker föräldrarna ge honom en sveklös självbild, de pratar om sin ungdom och sina släktingar....men...det är försent att befatta sig med sådant...

(Laukkanen & Östnäs, 1986, s 107)

Mest oroväckande är det om barnen på olika sätt flyter om kring mellan kulturerna och blir identitetslösa. De får inte bli halvsvärska eller få en känsla av att de inte tillhör någon kultur alls, menar Heyman (1990). Många barn och ungdomar i segregerade svenska förorter har tappat fotfästet i samhället. De hamnar i ett ingenmansland, utanför det svenska samhället och utanför sina föräldrars hemland.

Flertalet av föräldrarna i intervjuundersökningen poängterade starkt att det var bättre för deras barn i svenska samhället än i det land de själva var uppvuxna i. Några av barnen hade ändå uttryckt sin längtan att flytta "hem" till föräldrarnas land. Enligt mina erfarenheter verkar barn som inte besökt sina föräldrars hemland eller barn som var mycket små när de kom till Sverige, romantiserar och fantiserar om ursprungslandet. En annan förälder upplevde att kulturkollisionen blev speciellt påtaglig vid jul. Glitter och klappar frestar barnen, så man försökte kompensera barnens önskan av julklappar med att istället fira sina högtider extra mycket och speciellt barnets födelsedag.

För många muslimska barn och ungdomar och deras familjer blir mötet med den svenska synens på barnuppfostran extra svår och ångestfylld. Förskola och skolan kan ibland kräva deltagande i något

som svensk skola kräver, men som föräldrarna förbjuder. Muslimska flickors deltagande i gymnastik och simundervisning är ständigt återkommande frågor. Enligt islam får flickorna inte visa sig nakna inför andra flickor i duschen. De vet att trotsar de regler som föräldrarna satt upp har de också dragit på sig Allahs förbannelse. Flickorna får svåra samvetsqual och kan t.o.m. känna sig tvingade att skolka. (Samuelsson & Brattlund, 1996).

Religionen kan för vissa invandrare bli förstärkt sedan man flyttat till en annan kultur men medvetet eller omedvetet påverkas alla individer av kulturens religiösa synsätt på familjemönstret och barnuppfostran vilket diskuteras under nästa rubrik.

4.4 Familjeliv enligt islam

Samtliga familjer jag mötte i mina intervjuer hade islam som sin religion. En kvinna i mina intervjuer sa såhär; ”Arabisk och islamisk uppfostran är bättre ...de behöver känna tillhörighet till sin familj...vi lär oss vara mer artiga och generösa. Om man vill bygga ett gott samhälle är det utifrån familjen och vill man ha en god familj såger religiösa regler det, även de kristna”. Jag har funnit det intressant att fördjupa mig i islamiskt familjeliv och barnuppfostran, och litteraturen jag refererar till i detta avsnitt (Samuelsson & Brattlunds, 1996), bygger bl.a. på intervjuer med ca 50 muslimer, lika många män som kvinnor, bosatta eller födda i Sverige. Författarna är fil. dr i religionshistoria respektive rektor respektive flyktingsamordnare.

Inom islam finns ingen uppdelning av religiöst och världsligt, som t.ex. inom kristendomen. Men innan jag fortsätter vill jag understryka att verklighetens islam, speciellt sedan man kommit till ett nytt land med annan religion, kan skilja sig ibland från Koranens islam precis som verklighetens kristendom från Bibeln. Samtidigt är det inte ovanligt att man blir mer religiös i det nya landet än vad man kanske någonsin var i sitt hemland. Mötet med den svenska samlevnadsstilen kan bli chockartad för en troende muslim. Många gånger svarar man med ett starkt avståndstagande till de svenska attityderna och en idealisering av islam. De troende kvinnor som blivit intervjuade i Samuelsson & Brattlunds bok ”Kärlek och familjeliv enligt islam”, har oftare tagit avstånd än accepterat svensk livsstil.

4.4.1 Mannen/pojken och kvinnan/flickan i muslimsk kultur

Som socialarbetare är det en fördel att ha kunskap om traditionens och religionens syn på könsroller. Detta förklarar bl.a. varför pojkar respektive flickor fostras olika. Att en troende muslimsk man eller kvinna skulle välja att leva som ogift är så gott som otänkbart. Ett liv utan familj är onaturligt och tragiskt. Äktenskapet är sällan eller aldrig en privatangelägenhet mellan två individer utan också en uppgörelse mellan två familjer, släkter eller klaner. Muslimska kvinnor och män är inte individer, lösryckta från sitt ursprung. De är alltid en del av en släkt, en familj och deras beteenden återfaller på gruppen de är en del av. Det är mannens absoluta plikt att försörja hustrun i ett islamiskt äktenskap. I gengäld är mannens arvslott dubbelt så stor som kvinnans, d.v.s. brodern ärver dubbelt så mycket som sin syster (Samuelsson & Brattlund, 1996).

Giftasåldern varierar ganska kraftigt inom islamvärlden, för kvinnor från tioårsåldern till upp emot tjugo. Och giftermål i mycket ung ålder är inte specifikt för islamitisk kultur utan förekommer även i andra kulturer och religioner. En kvinna jag mötte i mina intervjuer var femton år när hon gifte sig med en åtta år äldre man. Mannen hade bott och arbetat i Sverige några år innan han åkte tillbaka till hemlandet och hämtade sin hustru. Det är fullt möjligt för pojken eller flickan att säga nej när de presenteras för den tilltänkta partnern, men traditionellt har en flickas tystnad betraktats som ett ja. Eftersom föräktenskaplig sexualitet är absolut förbjudet enligt islam uppfattas tidiga äktenskap ofta som en välgärning mot ungdomen genom att de därmed slipper plågas av avhälsamhet. Mödomshinnan är garanten för kvinnan att hon levt ett liv i kyskhet. Det är hennes far och eventuella bröder som har till uppgift att skydda och bevaka henne så att hon inte förlorar sin oskuld och därmed sitt värde som äktenskapspartner. Faderns heder och status i samhället kan bli kraftigt ifrågasatt om han inte lyckas vara den moralens väktare han förväntas vara. En annan generell metod att få kontroll över sexualiteten i islamiska samhällen är helt enkelt att segregera könen (ibid).

Det förekommer naturligtvis stora variationer på hur mycket religionen spelar roll för den enskilde, för familjen eller samhället/kulturen. Bosnien, som är en del av Europa, har mer av västerländsk kultur och flickorna där har större rörelsefrihet och ges tillåtelse att gå på disco och träffa killar, berättar en av föräldrarna i mina intervjuer. Däremot uttryckte de föräldrarna som kom från mellanöstern att allt i deras liv grundade sig på religionen och familjen.

Jag närmar mig nu kärnan i uppsatsen - barnuppfostran. Vilka uppfostringsideologier finns och har funnits? Kanske lika många som det finns familjer? Men finns det något generellt eller allmänt uppfostringsmönster gällande för alla kulturer? Jag gör inte anspråk på att vara uttömmande i denna fråga och ger inga råd till fostraren. För att få en teoretisk och allmän internationell bas över innebörden av föräldrarskap och barnuppfostran, så har jag i nästa avsnitt också valt att se hur FN:s Barnkonvention beskriver barnuppfostran och relationen uppfostraren/barnet. Därefter ska jag utifrån ett socialantropologiskt perspektiv diskutera kulturella föreställningar om barnuppfostran samt presentera några uppfostringsideologier som varit gällande under de senaste generationerna inom västerländsk kultur.

5. Uppfostringsideologier

Den äldre generationen har ända sedan de gamla grekerna haft åsikter om den unga generationens olydnad. De kända citatet är Sokrates och lyder som följer;

Våra dagars ungdom älskar lyx. De uppträder ohövligt, föraktar auktoritet, har ingen respekt för äldre människor och pratar när den borde arbeta. De unga reser sig inte länge upp när de äldre personer kommer in i ett rum. De säger emot sina föräldrar, skryter på bjudningar, glufsar i sig efterrätten vid matbordet, lägger benen i kors och tyranniserar sin lärare.

Den västerländska kulturens syn på barnuppfostran har förändrats mycket under 1900-talet. De ändrade materiella förutsättningarna och ändringarna i produktionslivet har spelat en avgörande roll. Välfärdssamhällets utveckling har givit helt andra materiella förutsättningar för barnens liv. Det var den vuxnes självklara uppgift att i barnen inpränta goda seder och moral men oftast med metoder som var mycket auktoritära. Innan och under andra världskriget fanns det en rädsla i Sverige för uppfostringsmetoder man använde i det nazistiska Tyskland och i det kommunistiska Sovjetunionen. Alice Miller (1980) har den uppfattningen att i ordet ”uppfostran” ligger föreställningen om bestämda mål som barnet ska uppnå- och därmed har man redan inkräktat på hennes eller honoms utvecklingsmöjligheter. Miller ser det som de vuxnas självförsvaret, ett manipulerande utifrån deras egen ofrihet och osäkerhet, istället för att tänka på att barnet är i behov av att själsligt och kroppsligt bli ledsagad av en vuxen.

Även om det finns genomgående mönster som man kan känna igen under olika tidsperioder är det aldrig så att alla grupper och individer inom ett samhälle omfattar idéer och värderingar på samma

sätt. Det finns alltid variationer och skillnader. Alla har olika synsätt på hur mycket eller litet uppfostran, pedagogik och vad för slags uppfostran ett barn behöver. Och detta grundar sig på de föreställningar man har om barn, människan och samhället. Ur psykologisk synvinkel menar man att barnuppfostran är en samlevnadssituation som människor formar tillsammans. Förenta Nationernas barnkonvention kan man säga är en universell ledstjärna i hur relationen samhälle/förälder/barn bör vara.

5.1 Barnuppfostran och FN.s barnkonvention

Vad säger FN.s Barnkonvention om föräldrarnas ansvar och om uppfostran? Medlemsländer som skrivit på är skyldiga att lagstifta och följa denna, men ofta ser verkligheten annorlunda ut.

Artikel 5 säger att:

Konventionsstaterna skall respektera det ansvar och de rättigheter och skyldigheter som tillkommer föräldrar eller där så är tillämpligt, medlemmar av den utvidgande familjen eller gemenskapen enligt lokal sedvänja, vårdnadshavare eller andra personer som har lagligt ansvar för barnet, att på ett sätt som står i överensstämmelse med den fortlöpande utvecklingen av barnets förmåga ge lämplig ledning och råd då barnet utövar de rättigheter som erkänns i denna konvention.

Detta visar på att föräldrarna m.fl. och lokala sedvänjor dvs. kulturen har stor betydelse i sättet att fostra barn. Artikel 14 och 18 talar ytterligare om föräldrarskapets ansvar:

Konventionsstaterna skall respektera föräldrarnas och i förekommande fall, vårdnadshavarens rättigheter och skyldigheter att på ett sätt som är förenligt med barnets fortlöpande utveckling ge barnet ledning då det utövar sin rätt/.../Föräldrar eller, i förekommande fall, vårdnadshavare har huvudansvaret för barnets uppfostran och utveckling. Barnets bästa skall för dem komma i främsta rummet.

Vad som är barnets bästa är upp till var och en förälder att tolka. Däremot talar artikel 19 om att ge föräldern så att säga bistånd att klara av fostran;

För att garantera och främja de rättigheter som anges i denna konvention skall konventionsstaterna ge lämpligt bistånd till föräldrar och vårdnadshavare då de fullgör sitt ansvar för barnets uppfostran och skall säkerställa utvecklingen av institutioner, inrättningar och tjänster för vård av barn”.

5.2 Barnuppfostran ur ett historiskt perspektiv

Forskningens utveckling och ökad psykologisk kunskap gör att man idag mer beaktar barnens behov än vad man gjorde förr. Barnuppfostran har i takt med detta förändrats och barnen har fått fler rättigheter i samhället och detta har påverkat föräldrarnas sätt att fostra sina barn främst i västvärlden. Men jag ska börja med att ge en historisk återblick från 1700-talet och framåt om hur man såg på barnuppfostran i Europa.

5.2.1 Råd för uppfostrare på 1700- och 1800-talet

Någon gav följande rekommendation till småbarnsföräldrar år 1748:

Det är helt naturligt att själen vill ha sin vilja, och om man inte under de två första åren går riktigt till väga, har man sedan svårt att nå målet. Dessa första år har bland annat också den fördelen att man då kan använda våld och tvång. Barnen glömmer med åren allt som de varit med om under sin tidigaste barndom. Kan man då förta dem viljan så minns de senare aldrig mer att de har haft en vilja, och den hårdhet man måste tillgripa får därför heller inga skadliga följder.

(Miller, 1980, s 7)

På mitten av 1800-talet blev tysken Schrebers pedagogik mycket populär. Hans böcker översattes till flera andra språk. I dessa böcker betonas att man måste redan vid fem månaders ålder befria barnet från "skadligt ogräs". Han gav följande råd till fostraren;

Har man förväntat sig om att inget verkligt behov, inget obehag eller smärttillstånd, inget sjukligt föreligger, så kan man vara säker på att skrikandet är uttryck just för dåligt humör, är ett infall, det första tecknet på egen sinne. Man får nu inte som i början förhålla sig enbart avvaktande mot det utan måste redan nu ingripa mer positivt: genom ett snabbt användande av uppmärksamheten, stränga ord, hotfulla åbörder, bultande på sängen... eller om detta inte hjälper - genom naturligt avpassande lätta, kroppsligt kännbara förmaningar, som med småpauser upprepas tills barnet lugnat sig eller somnat... En sådan procedur behöver bara förekomma en eller högst två gånger, sedan är man för alltid herre över barnet... nästan genomgående kan barnet styras endast med en blick från föräldrarna. (Miller, 1980, s 18)

Denna blinda lydnad hade sedan ett annat förlängt syfte att individen skulle ge sinnet ordning och visa underdånighet för landets lagar. Man menade att ett barn som är vant att lyda sina föräldrar kommer

ocksånär det blir fritt och får styra sig självt villigt underkasta sig förnuftets lagar och regler, emedan det redan har blivit vant att inte handla efter sin egen vilja (ibid).

5.2.2 Uppfostringsideologier på1900-talet

Det gamla auktoritära normsystemet inpräntade att människor ovillkorligt skulle lyda uppsatta regler. Lydnad utan ifrågasättande gavs en religiös förklaring till, att kungen och all annan överhet var tillsatta av Gud själv, och därför skulle människorna lyda och underkasta sig de styrande. Barnen skulle blint lyda sina föräldrar utan att ifrågasätta. Kvinnan skulle underordna sig mannen, och de anställda skulle i allt lyda sina arbetsgivare och chefer. I samband med att Sverige förändrades från ett bondesamhälle till ett industrialiserat samhälle förändrades också människors livsvillkor. Samtidigt började man alltmer utmana den gamla maktstrukturen, Gud och prästen, kungen och alla andra herrar ifrågasattes. Då den demokratiska utvecklingen och arbetarrörelsen växte sig starkare omformades de auktoritära och traditionella normsystemen. Arbetarrörelsen hade visat stark kritisk mot maktmissbruk som skapade rädda och kuvade människor (Miller, 1980).

I litteratur från år 1914 ger man råd till föräldrarna att barnets auto-erotiska impulser, dess njutningssträvanden, måste förhindras. Men 1945 hade barnets impulser förvandlats till någonting odistinkt och ofarligt och man uppmanade föräldrarna att avleda barnets uppmärksamhet istället för att hindra impulserna. Det freudianska synsättet om att barnen är helt styrda av sexuella drifter förnekades i andra ideologier där det goda tillståndet uppfostringstekniken krävde ett utslätat, opassionerat barn, som väl knappast existerat. Vid pedagogiska sammanhang runt 1950, talas det om barnets behov. Behov av att ha roligt, njuta, bearbeta, härma etc. Det kallades för ”American fun morality” och blev ett slags skyldighet att barn och föräldrar alltid måste ha roligt tillsammans (ibid).

Tyskland har haft stort inflytande på västvärldens pedagogiska tänkande. Deras pedagogik präglades inte bara av auktoritära metoder och ideologier utan också av romantiska föreställningar om inåtvändhet. Redan på mitten av 1800-talet talas det om Fredrich Fröbels Kindergartnrörelse, där barnen skulle uppfostras inte för sin egen skull utan för ”die Gemeinschaft”, dvs gemenskapen eller kollektivet. Personen var en del av en helhet, men för att denna helhet, en enhet mellan individ och kollektiv, ska bestå och utvecklas måste den nationella och personliga identiteten formas och stärkas

genom uppfostran, menade man. Debatten om denna uppfostringsideologi blev speciellt i efterkrigstiden hårt kritiserad (Norman, 1996).

Förr i tiden tillbringade vuxna mycket mer tid tillsammans med ungdomarna och föräldrarnas inflytande var således mycket stort. Föräldrarnas eller den vuxnes kontroll är numera mycket mer begränsad och kamrater, idoler och massmedier spelar en betydande roll för den unge. Så sent som på 1960-talet uppgav ungdomar i en amerikansk undersökning att föräldrarna var de främsta normbildarna, därefter kom mor- och farföräldrar och på tredje plats kom skolan. I en motsvarande undersökning gjord några decennium senare, sattes kamraterna främst, massmedia kom på andra plats och sist kom föräldrarna (Nilsson&Lund, 1992).

5.2.3 Religiös uppfostran i Sverige

Det fjärde budet i mosaiska lagen uppmanar att man skall hedra sin fader och moder...och det skall gå dig väl och du må leva länge. Den som var uppvuxen under första halvan av 1900-talet fick genom prästen och läraren en så att säga kristen uppfostran. Rita Liljestöm docent i sociologi berättar om sin barndoms religiösa uppfostran;

Svarta och vita änglar kämpade om min själ. Guds öga följde mig överallt, läste mina hemligaste tankar och bokförde dem för uppläsning vid yttersta domens. Anja i köket (hembiträdet) sa att Gud när som helst kunde släppa ner en glödande sten på mig. Bättre det än det yttersta avslöjandet att jag var annorlunda inuti än vad som syntes ovanpå...Det är föräldrarnas uppgift att kuva de onda böjelserna hos barnet. Den man älskar ägar man. (Andersson, 1977, s 111)¹

Liljestöm menar vidare att; ”Kulturkonflikten mellan kristendom och kapitalism löper som ett tema i västerländsk fostran: kärlek och profit, idealitet och krasshet, samarbete och konkurrens” (ibid. s. 113).

Under århundraden har så att säga de lärda, pedagogerna, kyrkan och staten gett uttryck för hur barn borde uppfostras. Påverkade har föräldrarna blivit - men till vilken grad, kan man aldrig mäta. I modern tid upplever man kanske sig själv ta hand om och uppfostrar sina barn helt efter eget huvud. Men i det moderna samhället har institutioner, t.ex. dagis och skola, ett starkt inflytande och syfte att

ta hand om och forma våra barn. Dessa institutioners normer och värderingar är till en början främmande för invandrarförälder, men ändå måste de låta sina barn influeras av dem nästan varje dag. Kommande avsnitt kommer diskutera några politiska och institutionella barnuppfostringsmål .

5.3 Politik och barnuppfostran

Hör barnuppfostran och politik egentligen ihop? Ställer man vidare frågor som - Vad ligger bakom vår syn på barnuppfostran och hur har den formats?...eller...Hur påverkar samhällets utformning barns fostran och utveckling? - så hör det ihop. I ett demokratiskt samhälle ska alla människor ha samma värde oavsett ras, ålder eller kön, och det förväntas solidaritet och självdisciplin från individen. Sedan industrisamhällets framväxt är inte familjen ensam att fostra och utbilda sina barn.

Riksdagens Barnomsorgs- och Familjestödsgrupp gav 1977 ut debattboken ”Barn uppfostran och politik”(Andersson). Den diskuterar vilka politiska värderingar som ligger till grund för barnens fostran i det svenska samhället. Boken har tio författare som representerade de fem största partierna, kyrkan, psykologisk och sociologisk praktik och teori under 1970-talets Sverige. Vems uppgift är det att fostra barnen? Hur kan vi medverka till att barn tillägnar sig de egenskaper och värderingar som vi anser vara viktiga? och Vems värderingar skall i första hand gälla? Sådana frågor togs upp i denna politiska debattbok och diskussionen löd som följer; Några borgliga politiker menade att det nog inte är möjligt att komma fram till gemensamma, enhetliga mål för barnens fostran. Det är föräldrarna som måste ha huvudansvaret för barnens uppfostran, inte daghemmet och skola, menade dessa. Den auktoritära barnuppfostran dröjde längre kvar i arbetarhemmen och man menade det berodde på att förtryck i samhället var en förutsättning för förtryck i uppfostran. När föräldrarna tvingades underordna sig en stark arbetsledare blev de mer benägna att kräva lydnad och konformitet av sina barn. Andra politiker på vänsterkanten menade att; hur bra föräldrarna än är behövs stöd i fostranuppgiften av personal som är utbildad av staten. Det behövs ett allmänt föräldrarskap i hela samhället, ansåg andra. Alla i ett bostadsområde skulle hjälpa till att vara förälder och uppfostrare. ”Det är först i ett socialistiskt samhälle, där inte vinsten får styra vad människorna i

¹ Jag gick själv i söndagsskolan under 1960-talet och fick inte jag höra sådan skrämselfpropaganda, utan har liksom en del andra goda erfarenheter av det.

detta fall behöver, som man har råd att förverkliga en god barnmiljö och barnomsorg” (s108), sa en riksdagsledamot från vänsterpartiet.

Samhället är organiserat så att många barn vistas på institution från tidig ålder. Politikerna ansåg att daghemmens uppgift skulle på ett naturligt sätt kunna komplettera föräldrarna i uppfostran och där finns inte konkurrens och stress. Där ska barnen fostras att ta hand om varandra, menade man (ibid). Hur ser verkligheten ut idag? Jo, stora barngrupper och färre och färre personal. Man har inte alltid tillräckliga resurser att fostra barnen med alla de individuella behov de har. Många barn far illa mitt i välfärden. Utifrån detta resonemang är det ett faktum vi i det svenska samhället är mycket inriktade på konsumtion och mindre på relation.

5.3.1 Skolan och barnuppfostran

Till vilken grad ska skolan och lärarna fostra mina barn? Ur Rothsteins (1994) angreppssätt blir frågeställningen - Hur ska samhället inplantera kollektiva moraliska principer hos medborgaren? Jo, genom att i den allmänna skolans läroplan uppdra å lärarna att inplantera vissa specifika moralfilosofiska värderingar hos eleverna” (s.44). Den kommunitära principen innebär att staten inte är neutral i värdefrågor utan står för och hävdar att vissa kollektiva moraliska värderingar anses som bättre än andra.

Om skolan barnuppfostringsmål talade Alva och Gunnar Myrdal redan om i sin bok ”Kris i befolkningsfrågan” från 1934. Där uttrycktes en radikal kritik av den tidens uppfostransmål och följande citat handlar om trettiotalets skola;

För att ställa problemet om skolans ”mål” på enklaste och allmännaste sätt kan man fråga: vad är det egentligen för slags människor vi behöva i det moderna samhället och som vi begära att skolan skall ge oss? Böra de vara allvetare eller specialister; formellt tränade eller praktiskt kunniga; auktoritetstroende eller öppna för problemen; historiserade konservativa framåtblickande nutidsmänniskor? Framför allt; böra de vara individualister eller kollektivist; skola de vara förtryckt eller fria; ensamma och ängsliga eller tillgängliga och företagsamma; undergivna och lydaktiga redskap i ”ledarnas” tjänst eller modiga, myndiga och självständigt tänkande medborgare? (citerat fr. Andersson 1977, s 13-14)

Dagens svenska politik uttrycker värdefrågor och uppfostransmål i grundskolans läroplan. Skolans fostran och värdegrunder ska genomsyra skolans vardag, uppmanar skolverket. Värdegrunden handlar om de värden som är gemensamma i samhället - om rättvisa, jämställdhet, lika värde, individens frihet och integritet samt solidaritet med svaga och utsatta. Värdegrunden ska förena lärande och fostran. Från läroplanen Lpo94:

Normer och värden

Skolan skall aktivt och medvetet påverka och stimulera eleverna att omfatta vårt samhälles gemensamma värderingar och låta dem komma till uttryck i praktisk vardaglig handling.

forts. Lpo 94;

Må

Skolan skall sträva efter att varje elev

- utvecklar sin förmåga att göra och uttrycka medvetna etiska ställningstaganden grundade på kunskaper och personliga erfarenheter,
- respekterar andra människors egenvärde,
- tar avstånd från att människor utsätts för förtryck och kränkande behandling samt medverkar till att bistå andra människor,
- kan leva sig in i och förstå andra människors situation och utvecklar en vilja att handla också med deras bästa för ögonen och
- visar respekt för och omsorg om såväl närmiljön som miljön i ett vidare perspektiv.

Läraren skall

- klargöra och med eleverna diskutera det svenska samhällets värdegrund och dess konsekvenser för det personliga handlandet,
- öppet redovisa och diskutera skiljaktiga värderingar, uppfattningar och problem,
- uppmärksamma och i samråd med övrig skolpersonal vidta nödvändiga åtgärder för att förebygga och motverka alla former av kränkande behandling,
- tillsammans med eleverna utveckla regler för arbetet och samvaron i den egna gruppen och
- samarbeta med hemmen i elevernas fostran och därvid klargöra skolans normer och regler som en grund för arbetet och för samarbetet. (ur Lpo94)

Hur ser verkligheten och uppfostran ut i skolan idag? Lyckas man uppnå sina mål? Jag tänker inte diskutera den omfattande frågan, men jag ifrågasätter resultatet. När samhället är genomsyrat av konkurrenstänkande påverkar det inte både föräldrarnas barnuppfostran och skolans? För om daghem och förskolan var ämnade till att öka barns jämlikhet i Sverige, så manar skolans betygssystem till konkurrens och på att slå ut de svaga. Och hur mycket utrymme får invandrabarnen här? På vilka villkor konkurrerar de? Detta var frågor som jag i och för sig inte ställde till invandrarföräldrarna men resultatet av deras uppfattning om och syn på svensk skola och förskola presentera jag under nästa rubrik.

5.3.2 Intervjupersonernas syn på uppfostran i den svenska skolan och förskolan

Alla föräldrarna menade sig vara positiva till att personal på svenskt dagis och skola hjälpte dem fostra deras barn. I Bosnien fick man betala för förskoleverksamheten och därför var det bara de mest välbärgade som hade råd att ge sina barn den möjligheten. Några underströk att man säger till sina barn att de måste lyda och lyssna till lärare och rektor och att de ska passa på svenska regler. Andra hade den uppfattningen att svenska skolan satte upp för låga krav på barnen och menade att

skolan var mycket strängare i deras hemland. Man tyckte att barnen fick stimma och skrika och att det var för stökigt i svenska skolmiljö. En annan förälder uttryckte sin skepsis mot sitt hemlands skola där läraren hade varit alltför auktoritär och skrikit på barnen. Kom man försent fick man rapp av läraren. För de föräldrar där religionen islam betydde mycket, ansåg man att svensk skola tog för lite hänsyn till de muslimska barnens seder och traditioner och för mycket hänsyn till den kristna traditionen. Önskemål om att barnen skulle slippa gå i kyrkan i jul hade infriats av lärarna, men några barn hade dagligen egen matsäck med sig innehållande icke griskött eller annan mat inte islam förbjuder.

Om man som förälder har stora språksvårigheter, som vissa intervjupersoner, ska man komma ihåg att barnen aldrig kan få tillräcklig hjälp med sina läxor. Fägerängen i Trelleborg har uppmärksammat detta och har speciell läxläsning för de barnen som mest behöver det.

I min fortsatta framställning ska vi titta närmare på aga och barnuppfostran. Aga förekom i skolan när jag gick där på 60-talet. Barnaga har utgjort eller är en del av uppfostran i de flesta kulturer. Kan man ge barnen en bra uppfostran utan att aga dem? Sverige var det första landet i världen som lagstiftade om förbud mot barnaga. BRIS får många samtal av barn som berättar att de blir agade av sina vårdnadshavare, men bevisningen är svår och få blir dömda.

5.4 Barnaga och fostran

Bland läkare, psykologer och liknande yrkesgrupper råder stor enlighet om att aga är skadligt.

Men vad är aga? Smisk eller slag med rottingen? Det talas om att fysisk aga har ersatts med psykiskt aga, vilket kan vara lika skadligt men till en början inte lika synligt och märkbart.

När agan förbjöds i Sverige 1979 var vi först i världen med en sådan lag. Längre ansågs svenskarna lite konstiga som trodde att man kunde fostra barn utan att banka vett i dem. I de flesta länderna i Europa har föräldrarna fortfarande laglig rätt att slå sina barn. Bakgrunden till aga kommer troligtvis från de heliga skrifterna - Den man älskar agar man etc. Under många århundraden fram till 1864 var det belagt med dödsstraff att slå sina föräldrar - men inte omvänt (Odén, 1991). Jag ska göra en återblick till 1700-talet då de "kloka" uttalade sig och skrev ner råd om aga.

5.4.1 Historiskt perspektiv på aga

År 1773 gavs utförliga råd i en tysk metodbok till föräldrar och lärare om hur bestraffning genom aga skulle ske.

Man är lugn och allvarlig, man meddelar straffet och utdelar det och säger ingenting mer förrän handlingen är genomförd och den straffade lille förbrytaren åter är i stånd att förstå nya förmaningar och befallningar/.../ gråen och den naturliga reaktionen på smärta ska kvävas med ny tuktan.../ (Miller,1980, s 54)

Fram till på 1970-talet i Sverige utdelades aga av läraren. På 1800-talet kunde det heta att: ”Om läraren är en rätt skolfader så vet han att när så behövs älska också med käppen, ofta med en renare och djupare kärlek än många naturliga far” (Miller, 1980, s 55).

5.4.2 Barnaga och FN.s Barnkonvention

FN.s Barnkonvention säger i Artikel 19 att:

Konventionsstaterna skall vidta alla lämpliga lagstiftnings-, administrativa och sociala åtgärder samt åtgärder i utbildningssyfte för att skydda barnet mot alla former av fysiskt eller psykiskt våld, skada eller övergrepp, vanvård eller försumlig behandling, misshandel eller utnyttjande, innefattande sexuella övergrepp, medan barnet är i föräldrarnas eller den ena förälderns, vårdnadshavares eller annan persons vård.

Alla länder i Europa har skrivit under barnkonventionen, men man kan ändå ha olika syn på vad som egentligen är aga respektive fysiskt våld och misshandel. Distinktionen mellan begreppen, olika länders syn på aga och varje individs sociala arv spelar roll hur man ser på vad som är vad. Utan för Sveriges gränser i t.ex. England är det mycket vanligt med barnaga. De flesta engelska föräldrarna har själva blivit slagan som barn och 85% tycker det är befogat med att ibland ge barn smisk för att de ska lyda. Man försvara en lagändring med agaförbud att det skulle bli en massa föräldrar som skulle bli åalade. (www.bo.se)

Den generation i Sverige som nu är förälder har ofta själva blivit agade av sina föräldrar och kanske sin lärare. Huruvida detta social arv tillåts fortplanta sig är en annan fråga, men det är förmodligen vanligare med aga i svenska hem än vad man tror. Och för invandrarfamiljer där

det i deras hemland är lagligt med aga är det kanske ännu mer naturligt att fostra barn med denna metod. Men de föräldrar jag intervjuade menade att aga var fel. Det kunde förekomma i deras hemland och flera berättade att de blivit agade som barn av sina föräldrar. En kvinna försvarade sin pappa med att han inte förstod att hon och hennes syskon var barn och att han inte var införstådd med att man inte kan slå in vad som är rätt eller fel. Som invandrare har man kännedom om svensk lagstiftning om förbud och straff för föräldrar som agar sina barn och svaren blev nog därefter. Det är ingen som erkänner att man agar sina barn.

Denna del av uppsatsen har i huvudsak diskuterat västerländsk barnuppfostran ur ett historiskt perspektiv, barnaga samt hur politik och ideologier, och religionen kan inverkar på föräldrarnas fostran av sina barn. I nästkommande avsnitt gör jag en ansats på att förklara och differentiera några uppfostringsmönster eller förebilder som är specifika för sin kultur.

6. Barnuppfostringsmönster

Jag har valt att använda begreppet ”barnuppfostringsmönster” vilket är en beskrivning på en modell, mall eller en förebild på hur barnuppfostran kan se ut. Man kan utskilja ett mönster i varje kultur som grundar sig på kulturens värderingar, samhällsstruktur, religion etc. Mer eller mindre likheter finns inom alla kulturer, därför att alla föräldrar vill fostra sina barn till goda samhällsmedborgare som ska lyckas väl i livet. G. Ergün-Engstöm som är fil. lic i utbildnings-sociologi och skolpsykolog, använder också detta begrepp. ”Det innersta i kulturen som en lök, från vilket man kan skala bort blad efter blad, är barnuppfostringsmönstret” (1989, s 19).

Socionom A-G Heyman och författare till ”Invanda kulturer och invandrarkulturer” (1990) som under lång tid varit verksam i Stockholms invandrarförvaltning skriver; ”Längst in, viktigast, minst berörbart av andra, finns det som för kulturen vidare till nästa generation, barnuppfostran” (s 32). Hon menar att barnuppfostran mycket intimt hänger ihop med alla andra delar av kulturen. Men också att just där är andra hårdast i sin dom över andra kulturer och man förvånar sig över andras ”annorlunda” barnuppfostringsmönster. Flertalet föräldrar, oavsett kultur, har den uppfattningen att man använder samma uppfostringsmönster som ens föräldrar gjorde. Sju av nio föräldrar som

svarade påenkäten, upplevde att de fostrade sina barn lika som de själva blivit uppfostrade av sina föräldrar i sitt hemland.

Jag gör inte anspråk på att vara uttömmande inom området, men man kan distinktivt se allmänna specifika uppfostringsmönster som inte bara en enskilda familjen medvetet eller omedvetet söker sig till, utan hela kulturer. Senare i avsnittet tar jag även upp muslimskt respektive svenskt uppfostringsmönster.

6.1 Individualistiskt och grupporienterat barnuppfostringsmönster

Med individualism menas att varje människa äger en separat och likvärdig plats i samhället, vars beteende syftar till individuella mål. I vår svenska kultur uppmuntras barnen att bli självständiga och oberoende och i en sådan kultur med stark inriktning på individualism gäller det mer att erövra roller. Individualitet och gemenskap är ändå inte självklara motpoler (Rosthstein, 1994). Grupporienterad blir individen p.g.a. att grupp-gemenskap är en nödvändighet, t.ex. i fattigdom och krigstillstånd. Då finns ett ömsesidigt beroende och parterna är mer eller mindre positiva till samarbete. Men att vara grupporienterad bidrar till att individen förskaffar sig högre självuppskattning än vad individualisterna gör (Lundberg 1991).

Docent och sociolog Rita Liljeström (Andersson, 1977) menade redan på 1970-talet, att familjelivet hade privatiserats och det var ett faktum att medlemmarna i familjen gick förbi varandra och inte tog tid med att umgås tillräckligt mycket. Tidspressen hos den moderna familjen försvårar fostran till solidaritet och gemenskap. På 1970-talet gavs tongivande föreställningar om att uppfostran var individualism. Barnen skulle fostras till motståndsmänniskor, självständiga och kritiska individer. Och indirekt kan man påstå att politik och denna tidens samhällsstruktur har fostrat barnen till enstöringar och individualister i negativ bemärkelse. Riskerna i ensidig individualism är konkurrens, att lojalitet mot kollektivet saknas och att individerna saknar fäste och ansvar i närsamhället. Utöver det kan man inte enas om en värdegemenskap och allmänna riktlinjer. Men med lite eftertanke kan man alltså urskilja ett antal positiva men också negativa attityder som innefattas i individualismen:

- att det egna samvetet är den högsta moraliska instansen,
- rätten av vägra lyda order,

- individen står själv för ideal och självbestämmande och ska ta personligt ansvar för sitt liv,
- man är unik och outbytbar i nära personliga relationer,
- i konkurrens-individualismen ingår självhävdelse, prestationsorientering och ”att vara sin egen lyckas smed”,
- att var och en är sig själv närmast, jagiskhet och personlig lyckomoral är en given tolkning av individualismen, men också
- att vi har medfödda olikheter, speciella anlag och fallenhet som skall upptäckas och uppmuntras, som fostran och utbildning skall differentiera och individualisera.

(Andersson 1977)

Andra kulturer, som den muslimska, har oftare ett mer ömsesidigt beroende förhållande som på ett eller annat sätt har utvecklats genom att familjen eller gruppen gjorts beroende av varandra på flera plan. Det kan vara rådande hierki, ekonomi, beslut som enligt kulturen måste fattas av en äldre medlem, eller p.g.a. annan nöd. Gruppen har mycket större betydelse för individen i det islamiska samhället. Individen måste alltid ha gruppens och familjens bästa för ögonen. Vi kunde tidigare i uppsatsen läsa om kulturers klassificering av värden som individualitet och kollektivt ansvar, om hur olika man värderade detta i muslimsk respektive västerländsk kultur. I Sverige sätter vi individens rätt till självförverkligande, rätten att få vara ”oberoende” i centrum, medan muslimerna ser det som familjens och släktens ansvar att ta hand om barn och familjemedlemmar som behöver hjälp. I svensk kultur fostrar vi våra barn till starka individualister. Men från och med barnet nästan tar sitt första steg, vid ett års ålder, ska det ändå fungera i en grupp, på dagis och senare i skolan.

6.2 Barnuppfostringsmönster bland muslimska familjer

När vi har kännedom om familjens betydelse, rollfördelningen inom denna och kulturella- och religiösa värderingar, har vi också en allmän grund till hur ett islamisk barnuppfostringsmönster kan se ut. Variationerna är naturligtvis många, lika många som familjerna, men detta avsnitt bygger på Samuelsson & Brattlunds (1996) intervjuer med femtio muslimska föräldrar.

Det står inte mycket skrivet i Koranen om plikten att ta hand om sina barn på ett visst sätt. Det finns dock några regler som ska fungera som vägledning för föräldrarna. En förälders första välgärning

mot sitt barn är att ge denne ett gott namn efter Muhammed och hans familj. Psykologiskt sätt har det stor betydelse för barnet om namnet förknippas med något positivt dvs. Muhammed, menar man. Ett barn anses vid födelsen vara som ett tomt oskrivet blad. Det första sju åren kallas första stadiet, då ska barnet få leka. Nästa stadiet från åtta till femton år, ska barnet ta "order" av föräldrarna och lärarna. Under tredje stadiet, från sexton till tjugoett, ska barnet hjälpa sina föräldrar genom att skaffa ett eget arbete och bidra med försörjningen till familjen. Det växande barnet utsätts för stark påverkan av atmosfären i samhället och den miljö den växer upp i. Därför anses det särskilt viktigt att barnet ges rätt uppfostran och en bra karaktärsdaning. Det anses önskvärt att barnen tidigt får undervisning i islam och koranen-undervisning för att dessa inte ska ledas vilse beträffande tro och handling. Barnen och ungdomarna lyder sina föräldrar, inte av tvång utan av kärlek, säger föräldrarna. Man anser att kärleken till föräldrarna innebär att man lyder dem. Lydnaden mot föräldrarna ses om en spegelbild av lydnad till Allah. Om man trotsar eller opponerar sig mot sina föräldrar så gör man sig också fiende till Allah. Den som vänder sig mot Allah förbannas och har avlägsnat sig långt från paradiset. Svordomar förekommer oftare i svenska familjer än i en muslims, har man en uppfattning om. Ett muslimskt barn skulle aldrig skrika "jävla kärring" till sin mamma (ibid).

Fatima Cayiril skriver i tidskriften "Salaam", (nr 9/1994) som ges ut i Sverige om "Barnuppfostran i islam" vilket återges i Samuelsson & Brattlund (1996);

... Klä flickorna i vackra klänningar och hijab (slöja) och ge dem komplimanger så de känner att det är positivt och vackert med hijab. Lär dem att inte likna icke-muslimer i handling, sätt och tal---/ Låt barnen delta så mycket som möjligt i det som sker i hemmet. Ha t.ex. familjediskussioner efter kvällsbönen hemma. Lyssna och argumentera med barnen så de lär sig uttrycka sig. Låt hela familjen sitta vid samma bord när barnen gör sina läxor och föräldrarna t.ex. läser tidningar och böcker. Låt dem hjälpa till (både flickor och pojkar) i hushålet och ta ansvar... Föräldrarna bör engagera sig i skolan, skolarbetet och barnens fritidsaktiviteter. Förbered läraren om att ert barn är muslimskt. Ge information både till lärare och elever om islam. Man ska vara tillgänglig för barnen och inte ha så mycket omkring sig att man inte kan ge barnen tid. Man skall jobba och göra rätt för sig och delta i samhällslivet. En muslim bör inte ta emot socialhjälp och det finns möjlighet att försörja sig på annat sätt.

(s 111,114).

6.2.1 Muslimskt barnuppfostringsmönster för flickor respektive pojkar

Den muslimska flickan, enligt traditionell islamisk fostran, uppfostras till att i första hand förbereda sig för att sköta barn och hem och bli en god maka. Flickorna lär sig tidigt att hjälpa till i hushållsarbetet och ta hand om småsyskonen. Pojkarna uppfostras till att skaffa sig en bra utbildning, bli handlingsmänniskor, ledare och överhuvud för familjen. De ska tränas i att ta ansvar för familjen och släkten. Pojkarna har en större rörelsefrihet än flickorna (Samuelsson & Brattlund, 1996). Detta visade också tydligt mina intervjuer. Trots att sju av nio svarade ja på frågan om de fostrade sin pojke lika som sin flicka, visade det sig i de djupare samtals-intervjuerna att det gjorde man möjligtvis bara upp till tonåren. När barnen är små hade man ingen åsikt om att flickor och pojkar skulle fostras olika, inte förrän de blir tonåringar, då behövde flickorna skyddas. Flickorna, tyckte flera föräldrar, var lättare att fostra och de hjälpte oftare till hemma än vad pojkarna gjorde. En mamma sa om sin dotter att hon var stolt över henne och att hon var väluppfostrad, snäll och satt alltid hemma. Ett tag var hon orolig för att hon aldrig ville gå ut och träffa kamrater men nu var hon gift med en bosnisk grannpojke. Pojken, i samma familj, fick hon aldrig att hjälpa till, han var oftast med kompisar på fritidsgården och spelade spel, berättar hon. En förälder från mellanöstern förklarade att allt i deras liv grundar sig på religionen och familjen. Flickor kan gå på disco när de är små men inte när de blir stora. Det blir stora problem om hon blir gravid. Flickan kommer att förstå sin uppfostran senare i livet därför islams regler är bra för människan, menar en av föräldrarna. Vidare utvecklar hon en av islams regler som hon tycker är bra och lär renlighet, det är att om man inte tvättat sig efter ett toalettbesök ska man bli straffad av Allah.

Samuelsson & Brattlund (1996) refererar till "Islamiskt familjeliv", en bok som ger muslimska föräldrar vägledning i uppfostran. Den beskriver flickor uppfostran så här:

Om en flicka inte uppfostras korrekt i enlighet med den islamiska etiken, har hon en benägenhet att bli hetlevrad och skarptungad. Mannen, å andra sidan, är inte i samma grad styrd av sina känslor. Därför har islam uppmanat mannen att ha tålamod och fördragsamhet med kvinnans temperament. Mannen måste vara tolerant mot sin hustru och alltid ta hänsyn till hennes medfödda vekhet och komma ihåg att hon av naturen är känslostyrd. (s 110)

I verkliga livet kan det uttrycka sig som i följande exempel, då en upprörd turkisk man, som har ovanstående bakgrund, men som skilt sig från en svensk kvinna efter fem månaders äktenskap.

"Hennes föräldrar har uppfostrat henne fel. Hon fick själv bestämma vad hon ville göra. Det går ju

inte. Vissa saker måste man göra - det som är bestämt i religionen och det som föräldrarna säger att man måste göra” (ibid, s 61).

Det talas om att den muslimska rätttroga flickans rättigheter är att hon ska läras ”ljusets surah”, dvs hon ska bli hemmets ljus och lyda sin make genom att inte förvägra honom hans äktenskapliga rättigheter, som t.ex. neka honom samlag när han helst vill. Hon är inte tvungen att själv förtjäna sitt levebröd eller betunga sig själv med frågor som rör samhällets allmänna välfärd, heter det. Ska hon vara samhällsnyttig utanför samhället ska hon hålla sig inom gränserna för hijab, dvs kvinnans slöja. Det finns inget krav i islam att flickorna före puberteten måste täcka håret, men många flickor väljer att tidigt att följa mammas och äldre systrars exempel och bära slöja. (ibid)

6.3 Barnuppfostringsmönster bland svenska familjer

För de som är födda och sedan generationer är bosatta i Sverige tar kanske för givet ett svenskt barnuppfostringsmönster. Religionen har främst fram till första halvan av 1900-talet haft betydelse i sättet att fostra barn, men under andra halvan har politik och annan pedagogik spelat större roll och format mönster som ska göra barnet till en passande svensk medborgare. På 1970-talet var många pedagoger i Sverige övertygade om att barnens utveckling hämmades om inte föräldrar och vuxna inom förskola och skola förhöll sig neutrala. Det ansågs viktigt att barnen fick en såkallad ”fri barnuppfostran”(Andersson,1977). Jag minns att det blev en på flera håll missuppfattad och feltolkad pedagogik som sedan ibland kallades för ”fri från barnuppfostran”.

Kälvesten och Mehldal gjorde en studie på 217 Stockholmsfamiljer under 1970-talet. I den undersökningen lyckades man fastställa fem uppfostringsmönster alltefter föräldrarnas sätt att kontrollera barnens impulser. Man talar om ett normalmönster där pappan står för förbud och kontroll och mamman för känslor och uttryck. Det andra är det omvända mönstret där föräldrarna bytt roller och ett tredje där föräldraparet bägge förbjuder och är ”två-straffare”. Kallas de för ”två vårdare” är båda föräldrarna tillåtande och mjuka och återfanns oftare i socialgrupp tre. Samt ett femte mönster man inte förklarar vidare, men kallar för ”hämmare” (Andersson, 1977). Dessa mönster uttrycker mer rollfördelningen i familjen än något uppfostringsmönster och man kan ta i beräkning att

under de senaste tre decennierna har ökad jämställdhet mellan män och kvinnor, samt exempelvis pappaledighet, inneburit vissa förändringar på detta området.

6.3.1 Intervjupersonernas uppfattning om svenskt uppfostringsmönster

Sex av nio föräldrar som svarade på enkäten tyckte att svenskar uppfostrade sina barn med för lite gränser och att barnen får göra som de vill. Det dåliga med svensk barnuppfostran var också att svenska barn inte lär sig respekt för sina föräldrar och för äldre personer. Svenska barn svär, skriker och är uppstudsiga mot sina föräldrar, tyckte en förälder från mellanöstern. Svenska barn behöver mer tålmod, menade en annan. När den unge fyllt 18 år, tyckte en förälder, ska man inte ska låta dem få bo själva och inte heller sambo. Föräldrar som kom från krigsdrabbade områden, svarade på frågan om svensk barnuppfostran, att de tyckte Sverige var ”bäst i allt” och att barnen hade större möjlighet till att utbilda sig här. En förälder från Kosovo upplevde inte att det fanns någon skillnad mellan hemlandets och svensk barnuppfostran. Det bästa med svensk barnuppfostran var att man såg mer till barnens behov. I hennes hemland fanns inte så många lekplatser eller aktiviteter för barnen. Här finns lekbord och videofilm i nästan alla affärer man kommer in i, var hennes uppfattning.

6.4 Om att vara förälder i ett nytt land

Fem av nio föräldrar tyckte *inte* det var svårare att fostra barnen sedan de kom till Sverige. Det var föräldrar som hade barn mellan åtta månader till tjugofem år och hade bott i Sverige mellan två och tio år. Tre av dessa intervjuade jag närmare och de var de som var från det krigsdrabbade områdena på Balkan och tyckte att allt var mycket bra i Sverige. Två av dessa menar ändå att det har svårare att fostra sina pojkar än sina flickor. Och flickorna i dessa familjer var ofta hemma och hjälpte mamman och var s.a.s. förälder till sin förälder. Familjerna levde i ett slags Ingemansland där barnen inte ville veta av föräldrarnas kultur. Dessa tre föräldrarna var mycket isolerade från det svenska samhället och var tacksamma för att skolan hjälpte till med att fostra deras barn. Man hade också svårt att kommunicera med sina barn eftersom de var mer kunniga i det svenska språket än vad föräldrarna var. En förälder berättade ändå att man hade problem med att få den äldsta dottern att göra läxan. Man försökte fostra henne till att göra läxan innan hon gick ut med vännerna. Den 14-åriga dottern kunde komma klockan elva på kvällen och säga att hon hade läxa och man fick så gott man kunde

hjälpa henne sådax. Dagen efter hade hon mycket svårt att komma upp på morgonen, berättade man. Samtidigt berättade flera föräldrar att de var nog mer oroliga här i Sverige för att barnen skulle testa droger, än vad de hade varit om de bott kvar i sitt hemland. Här fanns mer lockelser, sprit och disco.

En förälder som svarat på enkäten hade ingen uppfattning om det blivit svårare att fostra barnen sedan de kom till Sverige. De tre återstående tyckte att det blivit svårare. Och de var då en förälder från Balkan och två från Mellanöstern. De två sistnämnda gjorde jag intervjuer med. Kulturkollisionen med den svenska kulturen var mer uppenbara här hos dessa familjerna. I rollfördelning och familjeliv fanns stora skillnader till den nya kulturen, än hos de andra familjerna, och religionen hade större betydelse för dessa föräldrar. Barnafödande och ansvar för barnens uppfostran var dessa kvinnors ”yrkesliv” och de lade ner stora ambitioner på det. Kvinnorna hade inga släktingar i Sverige att rådfråga och makens åsikt spelade helt avgörande roll i den ena familjen. Föräldrarna hade krav på ett pluralistiskt och mångkulturellt samhälle så att deras barn kunde få leva med sin egen kultur i det svenska samhället.

7. Sammanfattning

Syftet med uppsatsen var att undersöka och få ökad kunskap och förståelse om hur det är att vara förälder i ett nytt land. Kulturell tillhörighet påverkar mer eller mindre, medvetet eller omedvetet föräldrarnas barnuppfostran. En viktig utgångspunkt var begreppsförklaringen om vad kultur är och inbegriper, vilken syftat till att upptäcka den dynamiska påverkan den har på individen. Kulturmöten kan ibland bli kulturkollisioner. Var och en är etnocentrisk dvs. vi uppfattar våra egna värden som de bästa och dessa framstår som självklara för oss. Normer och värderingar som finns i den egna kulturen för man vidare till sina barn. Rolluppfattning och rollförväntan inom familjen skiftar mer eller mindre mellan kulturen. Förändrade roller är inte ovanligt för familjemedlemmarna efter att man flyttat till ett nytt land med en annorlunda kultur. Maktbalansen kan förändras inom familjen. Det blir svårt att dra gräns mellan en vanlig generationskonflikt och en kulturkonflikt då familjemedlemmarna anammar den nya kulturen olika snabbt och mycket. Barnen integreras oftast snabbare och barnen kan bli förälder till sina föräldrar då de oftast lär sig språket snabbare. Intervjuundersökningen visade på föräldrar som inte kunde kommunicera med sina barn, eftersom föräldrarna inte lärt sig svenska

lika bra som barnen och de i sin tur inte ville tala eller lära sig föräldrarnas modersmål. Därmed förlorar föräldern en del av sin fostrarroll.

Politik, religion och varje epoks vetenskapsrön som haft kulturella föreställningar om barn har bidragit till uppfostringsideologier. I dessa ingick ofta aga av barnen. Många länder tillåter aga, medan Sverige har förbud mot det. Intervjupersonerna ansåg också det var fel med aga även om de själva blev fostrade med aga både av sina föräldrar och sin lärare i sitt ursprungsland. Svensk politik har lagt riktlinjer på hur samhället genom skolan ska fostra barnen. Invandrarföräldrarna är positiva till att dagis och skolan stöttar dem i barnuppfostran, men några kräver en mer mångkulturell skolmiljö där deras ursprungskultur får mer utrymme.

Uppsatsen har också diskuterat kulturens religion och hur den kan påverka barnuppfostran. Några intervjupersoner sa att allt i deras liv grundade sig på isalm och familjen. Muslimska flickor uppfostras oftare till att ta största ansvaret för att traditioner i hem och familjeliv lever vidare. De är utsatta för hårdare kontroll från föräldrarna än pojkarna, eftersom hela familjen har ett ansvar för att hon behåller sin heder, d.v.s. sin oskuld tills hon gifter sig. Sju av nio invandrarföräldrar i enkätundersökningen svarade att de inte fostrade sina pojkar och flickor olika. Men efter vidare intervjusamtal var det uppenbart att man ändå gjorde det efter att flickorna blivit tonåringar, medvetet eller omedvetet påverkat av sin kulturella bakgrund.

Barnuppfostringsmönster kan sägas vara en mall eller ett mönster som grundar sig på kulturens värderingar, samhällsstruktur, religion etc. Jag har diskuterat uppfostringsmönstren som de individualistiska, det grupporienterade samt svenskt och muslimskt. I det individualistiska uppmuntras barnen att tidigt bli självständiga och oberoende av vuxna. En kultur med starkt inriktning på individualism gäller det mer att erövra roller. Då grupp gemenskapen är mer nödvändig och ett ömsesidigt beroende finns är det vanligare med ett grupporienterat barnuppfostringsmönster. Gruppen och familjen har stor betydelse för invandrare och muslimsk kultur. Intervjupersonernas uppfattning om svenskt barnuppfostringsmönster var att man i allmänhet tyckte att svenskar uppfostrade sina barn med för lite gränser. Fem av nio föräldrar upplevde inte att det blivit svårare att fostra sina barn sedan de kom till ett nytt land. Vid djupare intervju visade det sig ändå att man hade svårigheter med uppfostran, men som man kanske skulle haft i hemlandet också Kulturkollisionen i

familj och barnuppfostringsmönster kunde man se var mer påtaglig för de föräldrarna som kom från Mellanöstern än för de som kom från Balkan.

8. Dagens barn är morgondagens vuxna

Under skrivandets gång har många nya frågeställningar och funderingar väckts. Hur fostrar jag själv mina barn? Hur ska man bli en bra fostrare? Vad är rätt och vad är fel att göra? Som förälder, kanske oftare som mamma, har man t.ex. dåligt samvete för att man inte tar tillräckligt tid med sina barn eller att man borde gjort på ett annat sätt i en viss situation etc. Det är sällan det finns ett forum för föräldrar att diskutera sina problem - för alla har problem. Men nu ska jag ta tillfället i akt att i följande slutdiskussion ventilera den komplexa frågan och knyta ihop det med uppsatsämnet.

8.1.1 Etnocentrisk barnuppfostran

Barnuppfostran är det innersta i kulturen, det man håller hårdast på för att kunna föra sin kultur, ”ett rätt sätt att leva ” vidare till nästa generation. Människor bär också på olika kulturella föreställningar om vad som är bra för barn och den förändras dessutom hela tiden. Vi förväntas kunna leva i ett pluralistiskt samhälle där ett myller av värderingar av åsikter och värderingar existerar och vi ska leva sida vid sida av varandra i ömsesidig tolerans. Och därutöver skall vi kunna utkristallisera det alla bäst behöver. Detta gör det ännu mer komplicerat att vara en god uppfostrare och ge barnen den trygghet och ramar de behöver för att utvecklas. De invandrarfamiljer jag har i vänskapskretsen har riktigt ordningsamma, väluppfostrade och artiga barn. Samtliga är dock flickor men jag upplever vi har ganska lika sätt att fostra våra barn på. De har vilja att integreras, inte assimileras, i det svenska samhället och firar exempelvis båda kultureernas högtider. Jag ställer mig ändå frågor som; Ska Sverige sträva efter ett mångkulturellt och pluralistiskt samhälle där alla uppfostringsideologier, mönster och familjeroller ska tillåtas inrymmas? Det heter att minoriteter måste ha en viss grad av kulturell autonomi, gäller då det för barnuppfostran också? Som blivande socialarbetare har jag den åsikten att gränserna sätts vid att de mänskliga rättigheterna och barnkonventionen följs och att viss familjedemokrati ska råda, oavsett vilken kulturell bakgrund fostraren har. När och om barn får illa

kan vara mycket svårt att upptäcka, men det är viktigt att inte låta kulturell hänsyn bli en ursäkt för att inte gripa in.

Jag är skeptiskt mot hur vissa invandrarflickor blir fostrade. Föräldrarna i de fallen hämmar flickors egna vilja redan tidigt i barnuppfostran och hennes medfödda temperament får göra sig några uttryck. Jag fick höra under min praktiktermin att 13-14-åriga invandrarflickor från Libanon, numera bosatta i Trelleborg, blir bortgifta och därmed anser sig inte behöva avsluta grundskolan. En 15-årig flicka skriver till Rädde Barnens tidning (4/2000) om att hon hade så stränga regler och fick inte ha pojkvän eller vara ute på kvällarna. Det är mot religionen och traditionen, skriver hon. Hon hade nyligen en pojkvän, men storebrodern upptäckte det och påföljden blev att familjen pratade inte med henne på två månader och hon fick utgångsförbud. Massmedia har också aktualiserat de grymma hedersmorden där traditionens makt är stark. Familjerna som låg bakom ett hedersmord fick höra av andra att de fostrat sin dotter till en sköka, trots att det var flickan som blivit våldtagen av en släkting. Kulturen säger att man då måste rentvå sin heder dvs. döda den som mist mödomshinnan. Dessa traditioner lever kvar i vissa kulturer och är egentligen en vantolkning av islam, menar man. (ur Dokument Utifrån, SVT, 01-05-03). Vi får inte blunda för problemen menar Kurdiska riksförbundet och har för cirka två år sedan startat projektet "Generationskonflikt inom kurdiska familjer". De säger sig vara det första förbund som arbetar målmedvetet med sådana svåra jämställdhetsfrågor som handlar om tonårsflickor och dess relation till sina familjer (www.kurdiskarf.org).

8.1.2 Religion och barnuppfostran

Religioner kan i vissa hänseenden betraktas som ideologiska system, ofta utformade under epoker som ligger långt tillbaka i tiden. Vill man då vara rättrogen och är starkt troende vill man följa lagen på alla områden. De icke troende letar gärna efter nutidens värderingar i dessa system, och när man inte finner dem dömer man ut systemet som sådant. De är mest de utomstående och icke troende som bekymrar sig över eventuell brist på demokratiska kvaliteter. Bland de troende upplevs, inte alltid - men ofta, den här sortens frågor som irrelevanta eller av underordnad betydelse. Jag fostrar själv mina barn enligt kristen humanistiska normer och värderingar där ett av mina uppfostringsmål är att "Man ska behandla andra som man själv vill bli behandlad...och ... att man ska älska andra lika som sig själv". Vill man som vuxen försöka överföra sin politisk eller sin religiösa övertygelse till

nästa generation måste det göras med tolerans och respekt för andras tänkesätt och för barnens integritet. Jag finner mer av grupporienterat barnuppfostringsmönster i religiös uppfostran än i den mer sekulariserade.

8.1.3 Fördomar

En del muslimer har växt upp med en propagandabild av västvärlden som Satan. Påliknande sätt har västerlänningar överösts av negativa bilder av islam. Det är bilder som påverkar individens syn på den värld som är utanför hans eller hennes referensområde.

Elsie C. Franzén, lektor och arbetspsykolog som arbetat många år med invandrare menar att svenskar ofta missuppfattat invandrarna och t.ex. deras könsroller. Många svenskar har en bestämd uppfattning om att i stort sätt alla invandrarkvinnor är förtryckta av sina män. I all iver att fördöma missar de ibland det fina som kanske saknas i många svenska förhållanden, till exempel att mannen är familjens skydd utåt medan kvinnan är den som har mest att säga till om inom hemmet (SoS-rapport 1998:18). Personligen upplever jag det som att dessa invandrarfamiljers roller liknar de vi i Sverige hade för 30-40 år sedan, vilket jag själv är uppvuxen med och inte bara har negativa erfarenheter av. Jämställdhet är för mig, inte att man exakt måste dela lika på hemmets sysslor och att båda måste vara heltids yrkesarbetande och göra karriär, utan jämställdhet är att man som man/pojke som kvinna/flicka ges samma möjligheter att påverka sina liv. Men utifrån det resonemanget får inte invandrarbarn alltid samma möjlighet att påverka sina liv oavsett uppfostran, och det är på grund av att samhällsstrukturen ser ut som den gör med bl.a. rådande marginalisering.

Min undersökning visade också att även invandrarfamiljerna har fördomar om svensk barnuppfostran. Man kan tro att svenska barn är slapp uppfostrade, att den svenska skolan är norm- och kravlös, att ungdomar brister i respekt för äldre och är sexuellt frigjorda, knarkar och super etc. Invandrarföräldrar vill förstås inte att deras barn ska bli sådana. Här föreslår jag en ökat interkulturell kommunikation

8.1.4 Olika förutsättningar

Uppsatsen skulle kunnat innehålla ytterligare en dimension, och det är betydelsen av familjens sociala status och klass och dess inverkan på barnuppfostran. Av den anledningen att uppfostringsprocessen

är en social samspelssituation som äger rum inom ramen för den sociala verkligheten och de materiella förutsättningarna som föräldern har. Det gör det mycket mer komplicerat att vara förälder i ett nytt land med en ny kultur, där familjen oftast sätts in i lägsta samhällsklass och isolerad från övriga samhället. Ju mindre väl rustad hemmiljön är materiellt, social, känslomässigt och kulturellt, desto jobbigare har man att utvecklas positivt tillsammans (Andersson, 1977). Har föräldrarna pengar och ett stimulerande arbete och man bor i ett lugnt och trevligt bostadsområde är förutsättningarna, åtminstone ytligt sett, bättre för att kunna ge barnen en god materiell fostran, än om man brottas med arbetslöshet och dålig ekonomi samt bor i en betongförort. Barn behöver vuxna att efterlikna och de har rätt att känna stolthet för sin ursprungskultur. Men barn uppfattar snabbt att människor och miljöer värderas olika. När barnet upplever att andra sociala grupper och livsmönster värderas högre än föräldrarnas, hämmas barnets vilja att efterlikna sina närmaste. Barnet får svårare att finna sitt eget jag. Om föräldern upplever maktlöshet och brist på att inte kunna påverka sin tillvaro, minskar också förutsättningarna för barnen att få uppleva en utvecklande tillvaro tillsammans med familjen.

En viktig princip i livet är att man kan inte ge förrän man fått. Värderingar och normer förs vidare över köksbordet och om man inte lever någorlunda som man lär, gör läran inget större intryck. Alla känner till principen att barn gör inte som du säger utan som du gör själv. Men precis som författaren och psykologen Ben Furmans boktitel, känner jag ”Att det är aldrig försent med en lycklig barndom”. Eller i alla fall - det *får* aldrig bli försent med en lycklig barndom. Barnuppfostran handlar mycket om att kompromissa, att lösa konflikter mellan parterna vilka ha olika mål. Det behövs demokrati i familjen liksom i samhället.

8.1.5 Reflexioner över svenskt barnuppfostringsmönster

Barnen är bärare av varje samhälles ambitioner, orättvisor och brister och barnen i vår västerländska kultur mår inte alltid så bra. Det förändrade livsmönstret och den politik som förts i Sverige anser jag många gånger motarbetat familjesammanhållningen. Det är svårt att vara förälder och få tiden att räcka till om man också ska göra karriär. Så har vår individualism gått för långt - borde vi tänka mer i termer av gruppens och familjens bästa? Är vi i Sverige dåliga på relationer och har vi ersatt det med materialism? Det individualistiska uppfostringsmönstret har både positiva och negativa verkningar. Många människor har mycket av konkurrens-individualism som hävdar sin rätt och har svårt för att

kompromissa. Jag tror det är en förklaring till varför det idag förekommer så mycket konflikter i hemmen, i skola och på arbetsplatsen. Denna diskussion kan också leda oss till andra frågeställningar som; Har svenska föräldrar i för stor omfattning vältrat över barnuppfostran på samhället dvs. på dagis och skola? Hur blir den dagliga disciplinen och uppfostran i en dagisgrupp eller i en klass när barnantalet bara blir högre och personalen bara blir färre och ofta utbränd?

8.2 Hur ska man då fostra barn?

Det intressanta med alla olika idéer om hur en människa ska formas och ett barn ska lära sig bli en social person, är att alla uppfostringsmetoder kräver resultat. Men man vet inte om resultatet hänger samman med metoden. Vi glömmer kanske ställa frågan; Vilka grundläggande anspråk kan *barnet* ha på sin fostran? I antologin "Seendet och seendets villkor" (1998) diskuteras hur samhällsmakten legitimerar synen på nutidens barn och ungdomar. Lars Dencik tar sin utgångspunkt i vår nutid och diskuterar om att skapa ett fungerande livsrum för våra barn i en post-modern värld som ständigt är stadd i snabb omvandling. Dendicks värdepremiss om vad barnet kan lägga för anspråk på sin fostran beskriv som följande;

Fostran skall - sett ur barnets synpunkt - tjäna till att hon/han därigenom bereds de bästa tänkbara möjligheterna att tillägna sig sådana psykiska och mentalitetsmässiga förutsättningar som behövs, för att kunna leva sitt liv i värdighet. Ett av barnets berättigande krav på den fostran hon eller han får är därför att genom den bli så adekvat förberedd som möjligt för att kompetent kunna hantera sina kommande livsbetingelser. "Kompetent" i ordets grundläggande betydelse av att ha förmåga att tillvarata sitt eget intresse - vilket detta än må vara - i de situationer hon/han hamnar i. Barn har med andra ord ett basalt behov av att uppväxten möjliggör för honom/henne att tillägna sig sådana sociala, emotiva och kognitiva förutsättningar, handlingsdispositioner och kompetenser som de behöver förfoga över för att adekvat kunna hantera den verklighet de kommer att leva i. Fostran ska tjäna barnet intresse av att som myndig person kunna bemästra de livs krav framtidens livsvillkor kan komma att ställa honom/henne inför... Att se till att barnet får goda förutsättningar för att kunna *färdas väl* genom livet.../ (s 64)

Således uppfattar jag det som att en god fostrare bidrar till att utveckla barnet självkänsla eller det man också kan kalla jag-styrka. Förmåga att känna rikt och nyanserat, sorg och vrede, tillgivenhet, längtan och ömhet kännetecknar jag-starka människor. Det är också nödvändigt att barn lever i en lugn och någorlunda välordnad värld, där gränser och strukturer ändå existerar. Lagerberg & Sundelin

(2000) presenterar forskning (Schorin, 1996) vilken menar att; ”Bäst fungerar en fostran där krav och kontroll kombineras med tillgivenhet och värme, stöd och engagemang från föräldrarnas sida samt öppenhet mellan föräldrar och barn”(s 201).

8.2.1 Interkulturell kommunikation och hjälp i föräldrarollen

Svenska myndigheter får inte blunda för när kulturkollisionen drabbar barnen i den grad att de far illa. Vi måste också få en ökad förståelse för hur det är att vara barn tillhörande två kulturer med två regel och värdesystem och hur förvirrat det kan vara med olika förebilder som ska vara ledstjärnor in i vuxenvärlden. Flera av författarna jag läst inför detta arbete har det förslaget att invandrarföräldern behöver ofta vara mer delaktig i barnets nya kulturella erövring. Barnens skolvärld behöver i större grad vara i dialog med invandrarföräldern om den nya kulturens regler och värderingar men också få kunskap om hemlandets kulturella regler och värderingar.

Alla föräldrar känner att de någon gång har svårigheter eller brister i att fostra sina barn. Och man gör det lätt för sig om man ser barnuppfostran som en teknisk fråga där det gäller att bli en så bra förälder som möjligt. När en flyktingfamilj kommer till Sverige är det nästan alltid barnen som tas bäst hand om av den svenska staten. Invandrarföräldrarna kan känna att de fråntas en del av sin naturliga föräldraroll. Man är kompetent och har ofta en mycket god uppfattning om hur barnuppfostran fungerar i sitt hemland, men när man sedan upptäcker - eller blir tillsagda - hur annorlunda det är i Sverige blir frågetecknen och missförstånden många. Om föräldrarna i en invandrarfamilj slår sina barn för att sätta gränser, kan vi i svenska samhället vara snabba på att fördöma detta och säga att så gör vi inte här. Men vi är inte lika snabba att förklara hur vi istället gör för att uppfostra våra barn. Detta kan leda till förvirring och missuppfattningar om att svenska föräldrar inte sätter gränser för sina barn. Alla föräldrar i alla kulturer har farhågor och svårigheter med fostran av sina barn. De invandrarföräldrar jag träffade hade liten eller ingen kontakt alls med andra infödda svenska föräldrar. Om man nu målet är integration måste det vara en ömsesidig process och det får vi genom interkulturell kommunikation vilket leder till högre grad av flerkulturell kompetens hos samtliga. Men vem har resurser och vem vill ta initiativet? Barnhälsovården är idag hårt belastad efter nedskärningar, men deras ansvar skulle ändå kunna vara att skapa ett forum för en mångkulturell diskussion mellan föräldrarna. I en sådan heterogen föräldrargrupp kunde erfarenheter utbytas om kulturella skillnader

och barnuppfostran. Invandrarföräldrarna jag mötte i mina intervjuer var mycket positiva till föräldrarutbildning och man har planer att ordna detta på Familjecentret i Trelleborg.

För barnens bästa, vill jag till sist tillägga, att när vi har pluralism och mångfald i samhället ska vi tänka på att det går ej att vara trångsynt, inte heller som förälder/uppfostrare eller utifrån sin kulturella bakgrunds värderingar. Men hur ska man då fostra barn? Ja, man kanske ska sluta fostra dem - och istället lotsa dem.

Dikt av Kalil Gabral ur "Ingen äger mig"

*Dina barn är inte dina barn
De är söner och döttrar till Livet självt
De kommer genom dig
men inte från dig
och fastän de är med dig
så tillhör de dig inte*

*Du får ge dem din kärlek
men inte dina tankar
ty de har sina egna tankar*

*Du får hysa deras kroppar
men inte deras själar
ty deras själar dväljs i morgondagens hus
som du inte kan besöka
inte ens i dina drömmar*

*Du kan försöka likna dem
men försök inte att få dem att likna dig
ty livet går aldrig baklänges
och dröjer inte kvar i gårdagen*

Källförteckning

Alvesson Mats, Sköldbberg Kaj (1994), *Tolkning och reflektion - vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*, Lund: Studentlitteratur.

Heyman, Anna-Greta (1990) *Invanda kulturer och invandrarkulturer*, Arlöv: Almqvist & Wiksell Läromedel AB, tredje upplagan.

Lagerberg,Dagmar & Sundelin, Claes (2000) *Risk och prognos i socialt arbete med barn - Forskningsmetoder och reslutat*, Centrum för utvärdering av social arbete och förlagshuset Gothia AB.

Laukkanen, Matti - Östnäs,Anders (1986), *Invandrarlandet Sverige - det nya folkhemmet?*. Lund: Studentlitteratur.

Lundberg, Per (1991), *Utbildning och träning för interkulturell kommunikativ kompetens*, Lund: Studentlitteratur.

Miller, Alice (1980) *I begynnelsen var uppfostran*, Stockholm 1986: Wahlström & Widstand.

Nilsson, Nils-Erik & Lund, Kjell (1992) *Förälder i ett nytt land*, Stockholm: Naturia Förlaget AB.

Norman, Karin (1996) *Kulturella föreställningar om barn - ett socialantropologiskt perspektiv*, Stockholm: Rädda Barnen.

Rotstein, Bo (1994), *Vad bör staten göra?- Om välfärdsstens moraliska och politiska logik*, Stockholm: SNS Förlag, första upplagan.

Robson, Colin (1993) *Real World Research*, Oxford: Blackwell Publishers Ltd

Samuelsson, Jan & Brattlund, Åsa (1996) *Kärlek och familjeliv enligt islam*, Stockholm: Natur och Kultur

Thurén, Torsten (1988), *Vetenskapsteori för nybörjare*. Liber, upplaga 1:7

Antologier/Artikelsamlingar:

Ankarloo,B red & Odén Bigitta m.fl. (1991) ”*Relationer mellan generationer*” i *Maktpolitik och husfrid*. Lund University press.

Andersson,Karin red.(1977) *Barnuppfostran och politik: en debattbok om värderingar i barnuppfostran och barnomsorg*. Bohuslänningens AB, Uddevalla, första upplagan.

Dahlgren, Lars & Hultqvist, Kenneth red. (1995) *Seendet och seendets villkor*”, Stockholm HLS Förlag.

Officiella tryck

SOS-rapport 1998:18 *Integrering - inte isolering, 69 idéer för barnens bästa*. Stockholm, Elander Gotab.

SOS-rapport 1999:6 *Mångfald, integration, rasism och andra ord*. Stockholm, Elander Gotab.

Tidskrifter

Barn - tidningen om barns rättigheter, 4/2000, Rädda Barnen.

Internet:

Barnombudsmannen; www.bo.se

Kurdiska Riksförbundet; www.kurdiskarf.org

.....
15. Det bästa med svensk barnuppfostran är.....

.....
.....
.....

16. Det dåliga med svensk barnuppfostran är.....

.....
.....
.....